

LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS UNIVERSITĀTE
TEHNISKĀ FAKULTĀTE

STUDENTU UN MAĢISTRANTU
ZINĀTNISKĀS KONFERENCES
RAKSTI

PEDAGOĢIJAS ZINĀTŅU SEKCIJA

JELGAVA 2014

TF studentu un maģistrantu zinātniskās konferences raksti
2014. gada 8. maijs
Jelgava

Konferences komiteja

Dr.paed., asoc. prof. **Anita Aizila** (priekšsēdētāja)
(Izglītības un mājsaimniecības institūts)
Dr.paed., doc. **Iveta Līce**
(Izglītības un mājsaimniecības institūts)

Sastādīja: **Andris Dukulis, Ilmārs Dukulis**

SATURS**Vineta Pranča**

VIDUSSKOLĒNU KARJERAS IZVĒLI IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

FACTORS INFLUENCING HIGH SCHOOL STUDENTS' CAREER CHOICE 4**Ilze Vārna**

KARJERAS ATTĪSTĪBAS ATBALSTS AUDZĒKŅIEM PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ

SUPPORT OF CAREER DEVELOPMENT FOR STUDENTS IN VOCATIONAL TRAINING 8**Normunds Tiltiņš**

MODUĻU IZSTRĀDE PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMĀS

MODULES DEVELOPMENT FOR VOCATIONAL EDUCATION PROGRAMS 15**Ieva Ozoliņa**

SKOLOTĀJA UN SKOLĒNA SASKARSMES IETEKME UZ MĀCĪBU PROCESU

TEACHER AND STUDENT RELATIONSHIP INFLUENCE TO LEARNING PROCESS 18**Rūta Stumpe**

J.A. KOMENSKA PEDAGOĢIJAS IDEJAS

J.A. COMENIUS' PEDAGOGICAL IDEAS 21**Sintija Ukše**

DATORSPĒLES KĀ MĀKSLAS VEIDS

COMPUTER GAMES AS AN ART FORM 24

VIDUSSKOLĒNU KARJERAS IZVĒLI IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

FACTORS INFLUENCING HIGH SCHOOL STUDENTS' CAREER CHOICE

Vineta Pranča
LLU TF IMI 2. kursa maģistrante
Anita Aizsila
Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: In Latvia and in the whole world there are essential changes in the development of economic branches and labour market that are influenced by the economic situation and changes created by introduction of new modern technologies. In the result also professions change, several professions disappear, new ones appear that create a necessity to educate school students in possibilities of their career choices. The author analyses a topical problem as in the society understanding on the necessity of student professional interests, their orientation and development in career education in general education schools in Latvia essentially changes and widens. The main problems discussed by the author are related to actualization of the importance of the choice of profession and career adviser support activities in general education schools. The author considers that important support, especially for school students, should be supplied by educational establishments performing career education. The aim of the article is to investigate and scientifically substantiate the influence of the support activities of career advisers on development of professional interests of secondary school students and possibilities of career choices in Jelgava State Gymnasium. The data are obtained and summarized in the result of school student enquiry.

Atslēgas vārdi: karjeras konsultants, karjeras atbalsts, profesijas izvēle.

Ievads

Latvijas nākotne lielā mērā atkarīga no tās cilvēkkapitāla, jauniešiem, kas mācās, apgūst profesiju, uzsāk vai drīzumā uzsāks savu darba karjeru. Karjera ir viens no galvenajiem elementiem, kas nosaka cilvēka dzīves kvalitāti. Veiksmīga karjera dod cilvēkam iespēju īstenot viņa spējas un intereses personīgajā, profesionālajā un sociālajā ziņā.

Sekmes un panākumus dzīvē sasniegt lielāka iespēja ir tiem, kuri darbu pie karjeras veidošanas uzsāk jau skolas laikā, nevis sāk par to domāt tikai pēc skolas absolvēšanas. Tādēļ būtiski, lai skolas pedagoģiskajā procesā uzmanība tiktu veltīta jauniešu vērtību, vēlmju apzināšanai un nākotnes plānošanai. Jo skaidrāk jaunieši apzināsies ko vēlas darīt pēc skolas beigšanas, jo mērķtiecīgāka un apzinīgāka būs viņa attieksme mācībās.

Karjeras attīstība šodien ir dinamiska mijiedarbība starp indivīdu, mācībām, darbu un dzīvi. Cilvēka dzīve ir sarežģīta, tā sastāv no daudziem faktoriem, kas atrodas kustībā un ir mainīga. Lai izveidotu un nodrošinātu indivīda vajadzībām atbilstošus atbalsta pasākumus karjeras izglītībā, ir jāzina indivīda karjeras attīstības un karjeras vadības process, kuru var nodrošināt karjeras konsultants skolā. Karjeras attīstības process mūsdienās ir jāskata kā dinamisks un strukturāls process, kas ietver indivīdu, vidi, mijiedarbību un pārmaiņas (Patton & McMahon, 2006).

Pētījuma aktualitāti nosaka fakts, ka skolēnu attieksme, informētības līmenis un viedoklis par jautājumiem, kas saistīti ar profesionālās karjeras izvēli nav pārdomāts, sistemātiski plānots un strukturēts atbilstoši skolēnu vecuma īpatnībām.

Pētījuma mērķis: izpētīt un zinātniski pamatot karjeras konsultanta atbalsta pasākumu ietekmi uz vidusskolēnu profesionālo interešu attīstību un karjeras izvēles iespējām skolā.

Materiāli un metodes

Raksta teorētiskais pamats veidots, balstoties uz vairāku autoru atziņām un uzskatiem par karjeras izglītības teorētiskām koncepcijām un atbalsta pasākumiem (Huges, 2002; Patton & McMahon, 2006; Ertelts un Šulcs, 2008), kā arī starptautiska mēroga dokumentiem par karjeras izglītību. Veikta zinātniskās literatūras un dokumentu apzināšana, analīze, atziņu apkopojums un izvērtējums izvēlētajā temata ietvaros. Empīriskie dati iegūti skolēnu anketēšanas un interviju rezultātā; SVID analīzes rezultātā apzinātas stiprās puses un iespējas, kas ietver sevī sadarbības tīkla veidošanu skolā un ārpus

tās ar karjeru saistītiem sabiedrības pārstāvjiem, uzņēmumiem un iestādēm, tādējādi veicinot skolēniem plašāku karjeras izpēti un iespējas skolēnu pašrealizācijai.

Raksta autore izmantojusi personiskās pieredzes refleksiju. Iegūtie dati matemātiski aprēķināti, apkopoti, analizēti un grafiski attēloti.

Interpretējot iegūtos rezultātus un secinājumus, ir svarīgi ņemt vērā, ka pētījums balstīts uz aptaujas rezultātiem, kas atspoguļo tikai vienas skolas skolēnu un skolotāju viedokļus par pētījumā ietvertajiem jautājumiem, tāpēc pētījuma rezultātus nevar uzskatīt par reprezentatīviem valstij kopumā. Pētījuma bāze – Jelgavas Valsts ģimnāzija.

Rezultāti un diskusija

Sociāli ekonomiskās pārmaiņas Latvijā kopš neatkarības atgūšanas, pāreja no plānveida uz tirgus ekonomiku un izmaiņas izglītības sistēmā ir radījušas jaunu vidi, kurā indivīdiem aktīvāk jāiesaistās lēmumu pieņemšanā par savu izglītības iegūšanas ceļu un profesionālo darbību. Cilvēkresursu pieejamība, darbaspēka resursu kvalitāte, mobilitāte un produktivitāte Latvijā kļūst arvien aktuālāka. Darba tirgus strukturālās izmaiņas un nestabilais darbaspēka pieprasījums dažādās profesijās aktualizē jaunu kritēriju izveidi cilvēkresursu sagatavošanai nodarbinātībai un jaunas pieejas nepieciešamību karjeras veidošanā. Līdz ar izmaiņām ekonomikā straujā tehnoloģiju attīstība un globalizācija atstāj ietekmi arī uz karjeras paradigmas maiņu. Mainoties tehnoloģijām un darba tirgus struktūrai, aktuāla kļūst nepārtraukta zināšanu pilnveidošana un jaunu prasmju apgūšana, piemēram, karjeras vadības prasmes (Jaunzeme, 2013).

Mūsdienās karjeras jēdziens ir ievērojami paplašinājies. Tagad termins „karjera” ir jāsaprot ne vien kā izaugsme profesionālajā jomā, bet arī kā likumsakarīga personības nepārtraukta pilnveide un nodarbošanās secīga maiņa visas dzīves garumā. Karjera ir personības mērķtiecīgs, jēgpilns visas dzīves gājums, kurā summējas visas indivīda dzīves lomas, brīvā laika aktivitātes, mācības un darbs.

Saistībā ar skolu karjeras izglītība parāda saikni starp skolēnu mācībām un nākotnes plāniem, tā veicina karjeras vadības prasmju attīstību, kā arī nodarbinātībai nepieciešamo prasmju attīstību, palīdz plānot nākotni, kā arī veicina karjeras izvēles konsultēšanas un citu mācību iestādes sniegto iespēju un resursu izmantošanu, veicina efektīvu sevis pašizpaušmi.

Mūsdienu skolā, kuras mērķis ir ceļš uz zināšanu sabiedrības izveidi un jauno pārmaiņu un izaicinājumu kontekstā, aktuāla kļūst karjeras izglītība, kas ir vērsta uz personības izaugsmi – tādas personības, kas ir spējīga pati sevi pilnveidot, attīstīt, vadīt, kas spēj izmantot visus sev pieejamos resursus savas dzīves, karjeras attīstībā. Tāpēc kā nozīmīgs karjeras izglītības pilnveides aspekts ir indivīda pašpilnveides, pašvadības prasmju veidošanās, indivīda pašā aktīvas darbības veicināšana savā karjeras attīstībā.

Karjeras teorētiķi (Ginzberg, 1975; Krumboltz, 1994; Super, 1980) uzskata, ka ar informāciju vien par sevi un profesiju indivīdam ir par maz, lai izvēlētos nākamo nodarbošanos. Pētnieki apskata karjeras izvēles procesu, kura pamatā saskata indivīda kompromisa meklēšanu starp vēlmēm (to, kas viņš gribētu būt) un iespējām.

Sistēmisks skatījums uz karjeras izglītību kā atbalsta sistēmu ļauj saskatīt karjeras izglītības specifiku skolā:

- karjeras izglītības saturs (zināšanas, prasmes, attieksmes, kompetence, pieredze) un tā realizēšana, integrējot to visā izglītības procesā;
- dažādu mācību organizācijas formu un metožu īstenošana (informatīvu, izglītojošu un konsultējošu pasākumu kopums), paredzot teorijas un prakses līdzsvaru;
- konsultēšanas un mācību procesa cieša mijiedarbība;
- karjeras izglītības īstenošanā iesaistīto speciālistu loka paplašināšana un sabiedrības (ģimenes, skolas, pašvaldības, uzņēmēju, citu institūciju) līdzdalība atbalsta pasākumu īstenošanā.

Karjeras attīstības atbalsts ir pasākumu komplekss, kas dod iespēju indivīdam jebkurā dzīves posmā visa mūža garumā identificēt savas intereses, spējas, prasmes, pieredzi, lai pieņemtu apzinātus lēmumus par izglītības vai profesijas izvēli un lai organizētu un vadītu savu individuālo dzīves ceļu mācību, darba un citās jomās, kurās šīs spējas un pieredzes tiek apgūtas vai lietotas (Miķelsone, 2007).

Eiropas pieredze un pētījumi Latvijā un ārvalstīs liecina, ka efektīva karjeras attīstības atbalsta pasākumu īstenošana izglītībā, sniedz vairākus pozitīvus efektus ne tikai indivīda līmenī, bet arī skolas un nākotnē arī valsts līmenī:

- veido izpratni par izglītības nozīmību karjeras attīstībā;
- uzlabo skolēnu mācību sasniegumus;
- palielina personu līdzdalību mūžizglītības procesā;
- veicina veiksmīgu integrāciju sabiedrībā;
- nodrošina cilvēkresursu attīstību, efektīvu cilvēkresursu izmantojumu darba tirgū un samazina jauniešu bezdarbu u.c.

Karjeras izglītība ir harmoniski jāintegrē visā izglītības procesā, lai nodrošinātu plānotu un pēctecīgu pasākumu kompleksu, kas palīdzētu jauniešiem noteikt savas karjeras izglītības vajadzības, apzināti izvēlēties līdzekļus savas karjeras plānošanai nevis epizodiski, bet caurviju un veselumā, izmantojot izglītības procesa un programmas līdzekļus.

Mūsdienās aktuāls ir jautājums par jauniešu iespējām plānot savu nākotni – ja jauniešiem jau pamatskolas un it īpaši vidusskolas laikā ir iespējas plānot savu profesionālo attīstību, izglītības process kļūst mērķtiecīgāks un rezultatīvāks.

Izglītības sistēmas visos līmeņos, īstenojot karjeras atbalsta pasākumus, var sasniegt gan īstermiņa, gan ilgtermiņa mērķus. Karjeras atbalsta sistēmas īstermiņa mērķus sasniedz, nodrošinot informāciju un konsultācijas, uzlabojot indivīda zināšanas un prasmes (lēmuma pieņemšana un iespēju apzināšanās karjeras vadībā) un motivācijas veidošana darbam un izglītošanās procesam. Ilgtermiņa mērķi saistās gan ar indivīdu (iekļaušanās nepārtrauktā izglītošanās procesā, zināšanu un prasmju atbilstība darba tirgus prasībām, sekmīga iekļaušanās darba tirgū, izaugsme, darba produktivitāte), gan ekonomiku kopumā (pieaug darba produktivitāte, organizācijās var ieviest jaunus procesus, samazinās bezdarbnieku skaits u.c.) (Hughes et al., 2002).

Karjeras plānošana ir cieši saistīta ar prasmi pieņemt lēmumu, prasmi plānot savu darbību, to analizēt, veidot vispārīgākus. Taču tādu pieredzi var apgūt tikai tad, ja ir iegūta informācija par dažādām nodarbinātības jomām. Tās ir zināšanas gan par to, kādas ir tautsaimniecības jomas, kā indivīds izprot savas intereses un spējas, kā mācās un iegūst informāciju par darba iespējām, kāpēc cilvēki maina savu darbu, kādi ir darba pienākumi dažādās darbības jomās, uzvedības normas u.c. (Ertelts un Šulcs, 2008; Garleja, 2006).

Jaunieši, veidojot savu nākotni, veido arī visas sabiedrības nākotni, un ar katru brīdi nākotnes veidošana kļūst arvien individualizētāka. Jauniešiem uzsākot patstāvīgu dzīves ceļu, jāizdara izvēle par to, kādu profesiju apgūt, kādu augstskolu izvēlēties, un šī izvēle ietekmē visu viņu turpmāko dzīvi un darba karjeru.

Skolas karjeras konsultanta uzdevums ir palīdzēt jauniešiem izprast neapjausto, apzināties savu iekšējo „Es” un palīdzēt ieraudzīt to, kas patiešām ir svarīgs. Lai karjeras plānošanas darbs būtu efektīvāks, svarīgs ir komandas darbs. Skolā tie ir klašu audzinātāji, skolotāji, sociālais pedagogs, kā arī bērnu vecāki u.c. Ne mazāk nozīmīga loma ir sadarbības partneriem – uzņēmumiem, izglītības iestādēm, nevalstiskajām organizācijām u.c., kas paplašina karjeras iespēju izpēti.

Nākotnes sabiedrības attīstību nosaka tas, cik dažādi mēs tajā būsīm, cik radoši domāsim, kā spēsim darboties. Tikai izmantojot katra cilvēka stiprās puses un veicot darbus kopā, mēs varam paveikt ko nozīmīgu. Jo dažādāki un izglītotāki būs cilvēki, jo zinošāka būs visa cilvēce (Maslo, 2006).

Secinājumi

1. Karjeras konsultanta atbalsta pasākumi vidusskolēniem ir nepieciešami, jo jauniešiem trūkst zināšanas par karjeras jautājumiem, līdz ar to ir grūtāk izdarīt izvēli, kas saistās ar profesiju vai tālākām mācību un izglītības iespējām.
2. Ir nepieciešami papildus resursi, motivāciju veicinoši pasākumi, lai skolēni pārliecinošāk izdarītu savu karjeras izvēli.
3. Vidusskolēniem ir minimālas zināšanas par savu spēju un prasmju novērtēšanu, kā arī nav zināšanas par karjeras plānošanu.

4. Skolēniem ir nepieciešamas individuālās karjeras konsultācijas. Karjeras konsultantam skolā ir iespēja ar katru skolēnu strādāt individuāli, tādējādi pievēršot pastiprinātu uzmanību jaunieša nākotnes plānošanai.
5. Mērķtiecīgi un sistemātiski organizēts karjeras izglītības darbs skolā sekmētu skolēnu atbildīgu un veiksmīgu nākamās izglītības un profesijas izvēli.

Izmantotie informācijas avoti

1. Ertelts B.J., Šulcs V. Karjeras konsultēšanas kompetences. Rīga: Valsts attīstības aģentūra, 2008, 255 lpp.
2. Garleja R. Cilvēkpotenciāls sociālā vidē. Rīga: RaKa, 2006, 199 lpp.
3. Ginzberg E. The Manpower Connection. Education and Work. Harvard University Press, 1975.
4. Holland J.L. Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments. 3rd ed. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources, Inc., 1997.
5. Huges D., Bosley S., Bowes L., Bysshe S. The Economic Benefits of Guidance. University of Derby, 2002.
6. Jaunzeme I. Karjeras attīstības atbalsta sistēmas darbības izvērtējums Latvijā pamatojoties projekta „Eiropas mūžilga karjeras atbalsta politikas tīkls” metodiskajos ieteikumos, 2013.
7. Karjeras izglītība skolā, VIAA, 2009, 73 lpp.
8. Krumboltz J.D. Improving Career Development Theory from a Social Learning Perspective. In: Savickas M.L., Lent R.L. (Eds.) Convergence in Career Development Theories. Palo Alto, CA: CPP Books, 1994, pp. 9–31.
9. Law B., Meyer F., Wyers G. New perspectives on career and identity in the contemporary world. British Journal of Guidance and Counselling. Vol. 30., No. 4, 2002, pp. 432–450.
10. Maslo I. No zināšanām uz kompetentu darbību. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 7.–44. lpp.
11. Miķelsone I. Karjeras attīstība cilvēka dzīves ciklos. Karjeras attīstības atbalsts: izglītība, konsultēšana, pakalpojumi. VIAA, 2008.
12. Patton W., McMahon M. Career Development and System Theory. Connecting Theory and Practice. 2nd ed. Sense Publishers, Rotterdam/Taipe, 2006.
13. Sharf R. Applying Career Development Theory to Counselling. University of Delaware, Thomson, Brooks/Cole, 2006.
14. Super D.E. A Life-Span, Life-Space Approach to Career Development. Journal of Vocational Behavior, 16, 1980, pp. 282–298.

KARJERAS ATTĪSTĪBAS ATBALSTS AUDZĒKŅIEM PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ SUPPORT OF CAREER DEVELOPMENT FOR STUDENTS IN VOCATIONAL TRAINING

Ilze Vārna

LLU TF IMI 2. kursa maģistrante

Anita Aizsila

Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: Everyone need to study and learn the profession, work and succeed, because everyone wants to meet their own and family's needs, build a career and gain financial independence. Vocational training institutions selection is very important for each young person's life, as it is to choose the right profession and career path. Before a student chooses his professional educational institution, he must be familiar with the educational program, its activities and professional careers open to developing their chosen profession.

Atslēgas vārdi: karjera, profesijas izvēle, karjeras atbalsts, profesionālā izglītība.

Ievads

Ikvienam cilvēkam nepieciešams mācīties un apgūt profesiju, strādāt un gūt sekmes, jo katrs vēlas nodrošināt savas un ģimenes vajadzības, veidot karjeru un gūt finansiālu neatkarību. Profesionālās izglītības iestādes izvēle ir ļoti svarīga katra jaunieša dzīvē, jo ir jāizvēlas atbilstoša profesija, kā arī karjeras ceļš. Pirms skolēns izvēlas savu profesionālo izglītības iestādi, viņam ir jāiepazīstas ar izglītības programmu, tās darbību un profesionālo karjeras attīstību izvēlētajā profesijā. Profesijas izvēle, kas nosaka profesionālo attīstību, ļauj cilvēkam kļūt par sociāli produktīvu, veiksmīgu, patstāvīgu un veselīgu personību. Profesija cilvēka dzīvei piešķir virzību un mērķi. Nākotnē personības stabilitāte balstīsies uz darbinieku subjektīvo pašnovērtējumu, nevis uz sevis objektīvo uztveri pēc profesijas nosaukuma. Grūtības, ar kurām saskaras jaunieši karjeras plānošanā: nepietiekama informācija par darba tirgu un tā attīstības perspektīvām; par izglītības iespējām pieejamā informācija nav pilnīga un nav apkopota ērti lietojamā veidā; nespēja izvēlēties un saprast, ko vēlas; fragmentārs priekšstats par profesionālo izglītību un profesiju jomām; dažāds informētības līmenis un informācijas kvalitāte par mācību iespējām un profesionālo attīstību.

Ļoti lielu ietekmi uz cilvēkiem atstāj valstī valdošais stereotips par profesionālo izglītību – valda uzskats, ka profesionālajās izglītības iestādēs mācās tikai tie audzēkņi, kuriem ir nepietiekamas zināšanas, nav prestiži mācīties profesionālajās izglītības iestādēs, nav pietiekama mācību metodiskā bāze. Profesija ir nozīmīgs katra cilvēka dzīves aspekts, tad tās izpratne, sagatavošanās, profesionālā attīstība ir tā, kas nākotnē ievērojami ietekmē indivīda un viņa tuvinieku labklājību, drošību, sociālās garantijas un dzīves stilu. Mācoties profesionālajā izglītības iestādē audzēkņiem netiek sniegta pilnvērtīga informācija par karjeras atbalsta iespējām, sagatavošanās darba tirgum, iespējamām alternatīvām. Audzēknis, kurš mācās profesionālajā izglītības iestādē, ir veicis vienu no karjeras atbalstu pasākumiem – ir izvēlējis profesiju. Izvēlētais profesijas novirziens un karjeras attīstība ir jāanalizē un jāizpēta atbilstoši katra audzēkņa spējām, vēlmēm un interesēm. Profesionālā attīstībā saskaņā ar tautsaimniecības attīstības perspektīvu ir priekšnoteikums materiālai un psiholoģiskai labklājībai

Materiāli un metodes

Audzēkņi, kas apgūst profesionālo izglītību ne vienmēr apzinās savas karjeras iespējas apgūstamajā profesijā, jo nav izpētījuši profesijas specifiku. Šī brīža mainīgajā darba tirgū audzēkņiem ir jāapgūst dažādas iemaņas un prasmes, lai spētu konkurēt darba tirgū. Lai noskaidrotu pētāmo problēmu, vispirms izmantoju teorētiskās pētīšanas metodes – teorētiski un praktiski izpētīt un pamatot karjeras attīstības atbalstu profesionālajā izglītībā. Teorētisko pamatu veido Dž. Hollanda, E. Kornas, G. Svences, E. Eriksona un D. Supera teorētiskās atziņas. Empīriskās metodes – aptaujas metode ar anketas palīdzību un ekspertvērtējums. Iegūto datu matemātiskā apstrāde, analīze un interpretācija.

Mūsdienās „karjeras” jēdziena saturs ir ievērojami paplašinājies. Ja sākotnēji karjera cilvēka dzīves garumā bija sekmīga darbošanās kādā profesijā, kurā ir iespējama izvirzīšanās, slavas un

popularitātes sasniegšana, tad tagad jēdziens „karjera” ir jāsaprot ne vien kā izaugsme profesionālajā jomā, bet arī kā likumsakarīga izaugsme un nodarbošanās secīga maiņa visas dzīves garumā. Karjera ir personības mērķtiecīgs, jēgpilns visas dzīves gājums, kurā summējas visas indivīda dzīves lomas, brīvā laika aktivitātes, mācības un darbs.

Karjeras jēdziena saturisko attīstību ietekmē vairāki faktori:

- izmaiņas darba tirgus prasībās;
- demogrāfiskā situācija, turpinās sabiedrības novecošanās, kas rada izmaiņas darbaspēka struktūrā;
- izglītības nozīmes pieaugums, prasības indivīdiem konkurētspējai darba tirgū;
- mainās darba organizācijas struktūra, notiek izmaiņas strādājošo skaitā un sastāvā, mazinās garantijas būt nodarbinātam.

Lai nodrošinātu karjeras izglītību, svarīgi ir izveidot komplicētu attīstības atbalsta sistēmu – pasākumu kopumu, kura rezultātā indivīds visu savu mūžu var identificēt savas prasmes, intereses, spējas, pieredzi, lai pieņemtu dzīves svarīgākos lēmumus par izglītības un profesijas izvēli un, lai organizētu, un vadītu individuālo dzīves virzību un attīstību, darba un citās jomās, kurās nepieciešamās spējas un pieredze tiek apgūtas un/vai pielietotas.

Karjeras izglītības pasākumi ir veidojami kā integrēta, pēctecīga programma, kas organiski iekļaujas profesionālās izglītības apguves procesā (Darba tirgus..., 2007).

Ģimene un izglītības iestāde ir pirmās institūcijas, kurās skolēns saskaras ar jēdzieniem „profesija”, „profesionālā izglītība” un „karjera”, kurā viņš tiek mērķtiecīgi gatavots sava nākotnes ceļa izvēlei. Skolā skolēni sistemātiski tiek informēti un izglītoti pieņemot patstāvīgus lēmumus, iepazīt mainīgo darba pasauli, profesiju daudzveidību, izprast sevi un savu potenciālu (Korna, 2011).

Karjeras veidošanas gaitā indivīds izmanto informāciju par sevi un apkārtējo pasauli, lai izvēlētos savu nodarbošanās jomu un pēc tam konkrētu profesiju. Izvēloties savas profesionālās karjeras virzienu un profesiju, jāņem vērā trīs būtiskas lietas: lai profesija būtu saistoša, lai tā atbilstu indivīda spējām, lai varētu atrast darbu šajā profesijā.

Karjeras veidošana turpinās visas cilvēka dzīves garumā. Pilnveidojas indivīds, pārveidojas pasaule ap indivīdu, rodas jaunas darbavietas un jaunas profesijas. Mainās arī prasības pret darbinieku. Darbiniekā augsti tiek vērtētas tādas īpašības kā atbildīgums par savu rīcību, pašiniciatīva, spēja pielāgoties, spēja sadarboties ar citiem cilvēkiem, prasmīgums, kompetence un uzņēmīgums, optimisms un aktivitāte.

Analizējot karjeras izglītības lomu mācību saturā, karjeras izglītības darba organizācijas formas un metodes, var secināt, ka karjeras izglītības apgūšanas un piedāvāto daudzveidīgo metožu izmantošanas rezultātā pamatskolas skolēnam ir jābūt izpratnei par saistību starp izglītību, profesiju un nodarbinātību, skolēnam ir jāspēj saskatīt iespējas un alternatīvas karjeras izvēlē.

Uzsākot mācības profesionālajā izglītības iestādē, audzēknim ir jāspēj patstāvīgi mācīties, izvērtēt savas intereses, spējas un dotumus, personīgās īpašības un vērtības, prast izmantot iegūtās zināšanas, nosakot sev mērķus, pieņemot lēmumus un izvēloties nākamo izglītības posmu. Audzēknim ir jāpilnveido saskarsmes un komunikācijas prasmes, lai varētu parādīt sabiedrībā sevi kā aktīvu un darboties spējīgu darbinieku. Audzēknim jāprot risināt konfliktsituācijas, jāpūņjas par savu un līdzcilvēku drošību. Lai audzēknis būtu pilnvērtīgs, aktīvs un darboties gribošs un varošs sabiedrības loceklis, viņam ir jāprot sevi radoši izteikt, jāspēj piedalīties diskusijās, novērtēt un plānot savu darbību, jāprot noformulēt, pamatot un aizstāvēt savu viedokli un izvēli.

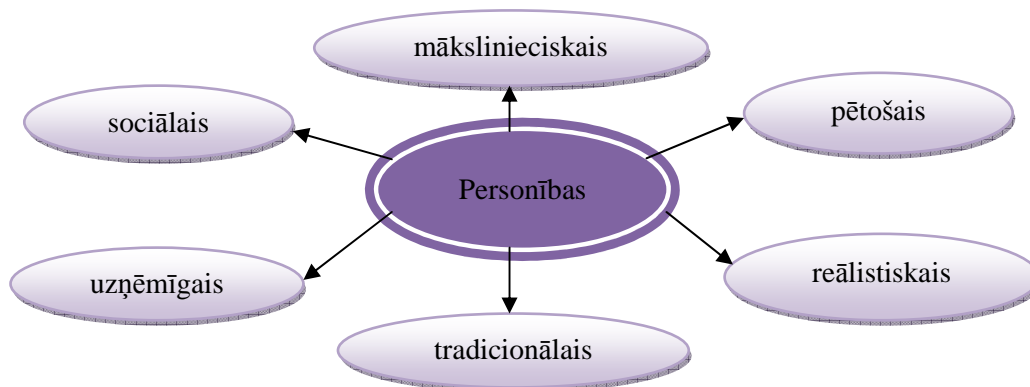
Izmaiņas darba tirgū, bezdarbs, pastāvīgi pieaugošā informācija par profesijām un izglītības ieguves ceļiem izraisa apjukumu, nenoteiktību un pat dezinformāciju skolu jaunatnē, kura izvēlas nākamo profesiju (Matisāne, 2011).

Audzēknis, uzsākot mācības profesionālajā izglītības iestādē, ir veicis pirmo izvēli, taču šī brīža situācijā tā nebūt nav galīgā izvēle, viņam rūpīgi jāapsver alternatīvas, jāzina, ka pastāv daudzpusīgs tālākizglītības piedāvājums un kopā ar vecākiem jāapsver minētie izglītības iegūšanas veidi.

Karjeras izglītības mērķis ir organizēt izglītības saturu un izglītības ieguves procesu, nodrošinot izglītojamajam pašizpēti, karjeras izpēti un karjeras plānošanai un vadīšanai nepieciešamo pamatzināšanu un pamatprasmju apguvi, radīt pamatu savlaicīgu, apzinātu un ar iespējām līdzsvarotu

personīgo lēmumu pieņemšanai par turpmāko izglītību. Karjeras izglītība ir harmoniski jāintegrē visā izglītības procesā, lai nodrošinātu plānotu un pēctecīgu pasākumu kompleksu, kas palīdzētu jauniešiem noteikt savas karjeras izglītības vajadzības, apzināti izvēlēties līdzekļus savas karjeras plānošanai nevis epizodiski, bet caurviju un veselumā, izmantojot izglītības procesa un programmas līdzekļus.

Dž. Hollanda teorijās tiek uzsvērtā vides ietekmes nozīme profesionālajā darbībā un tās attīstībā. Cilvēki var funkcionēt, attīstīties un gūt apmierinātību ar darbu, strādājot savai personībai atbilstošā vidē. Dž. Holands dažādo personību tipu teoriju balstīja uz pieņēmumu, ka cilvēki sliecas izvēlēties nodarbošanos, kas atspoguļo viņu personību un, tāpēc, ka cilvēkus piesaista noteikta nodarbošanās, vide atspoguļo viņu personību. Dž. Holands klasificē sešu tipu personības, atbilstoši katram tipam raksturo tā aktivitātes un piemēroto profesiju (Holland's Theory ..., 2013).

1. att. **Personības tipu atspoguļojums** (adaptēts pēc Holanda)

Šī brīža ekonomiskā situācija jauniešiem liek profesionālo izvēli veikt nevis balstoties uz spēju, interešu un zināšanu izvērtējumu, bet gan izvērtējot materiālās patstāvības un neatkarības vēlmi un uz profesiju loka materiālo atalgojumu pamata.

Profesijas izvēle ir katra indivīda paša individuāls lēmums. Šai izvēlei jānosaka ne tikai veids, kādā cilvēks ir iecerējis nopelnīt sev iztikas līdzekļus, bet arī viņa dzīvesveids kopumā. Viegļprātīga nākamās darbības jomas izvēle, neņemot vērā savas spējas, bet vadoties tikai pēc profesijas ārējām izpausmēm, neiedziļinoties tās specifiskā, – tas ir eksperiments, kas var maksāt ļoti dārgi ne tikai konkrētajam cilvēkam, bet arī apkārtējiem.

Mācību aktivitāti ievērojami ietekmē ārēji motivējošie faktori. To vidū ir audzēkņa orientācija uz atzīmi un citām veicināšanas un sodīšanas formām, prestižs un līdera pozīcija u.c. Tomēr labākus rezultātus mācību procesā nodrošina tieši iekšējā motivācija, kas ietver izziņas intereses, audzēkņu tiešu ieinteresētību mācību procesa realizācijā un mācību rezultāta sasniegšanā.

Vajadzības un intereses nosaka cilvēka rīcības mērķus un motīvus, ko savukārt regulē viņa pārlicības. Tieši šādā vajadzību attīstības līmenī parādās personības izaugsme, tās briedums. A. Maslovs uzskata, ka cilvēka uzvedību nosaka daudzu motīvu summa, kas darbojas vienlaicīgi (Маслов, 1999).

Motivācija, nosakot uzvedību un darbību, ietekmē profesionālo pašnoteikšanos un cilvēka apmierinātību ar darbu. Profesionālā motivācija ir konkrētu vajadzību darbība, kas nosaka profesijas izvēli un ilgstošu pienākumu izpildi, kas saistīti ar šo profesiju.

Motivācija – motīvu kopums, kas rosina un pamato audzēkņa darbību, rīcību, uzvedību, attieksmes, vajadzības, intereses u.c., kas ir pamatā cilvēka darbībai, rīcībai, uzvedībai, attieksmēm. Motivācija veidojas dažādu faktoru ietekmē: klases biedru un vienaudžu attieksme, sekmes, mācību procesa un paša darbības rezultāti (Pedagoģijas terminu ..., 2002).

Profesionālā izglītībā karjeras attīstības atbalsts mūsdienās ir nepieciešams, jo ne vienmēr ir izdarīta pareizā izvēle un mācību laikā vēl to var mainīt. Straujās pārmaiņas tehnoloģijās un ekonomikā tieši profesionālās izglītības audzēkņiem ir jāattīsta 22 prasmes sekmīgai adaptācijai citos apstākļos, prasmes mācīties, uzņēmējdarbības prasmes, jāapgūst ne tikai viena konkrēta profesija, bet

jārod izpratne, kā apgūstamā profesija ir saistīta ar citām, lai plānotu turpmāko izglītošanos nākamajā izglītības pakāpē vai sekmīgi iekļautos darba tirgū.

Jēkabpils Agrobiznesa koledžā par karjeras izglītības jautājumiem atbild direktora vietniece ārpus mācību darbā. No karjeras izglītības pasākumiem tiek rīkotas Karjeras dienas, kad audzēkņiem ir iespēja iepazīties ar citu skolu piedāvātajām izglītības iespējām

Izpētot mācību priekšmetu programmas, tika konstatēts, ka nevienā programmā nav iekļauta karjeras izglītība vai saistība ar to. Pedagogi ir ierobežoti apjomīgajā mācību vielā, kas ir paredzēta, līdz ar to bieži vien pedagogi „pieturas” pie plāna.

Profesionālās izglītības iegūšanas posms sakrīt ar jaunības periodu, kas ir nozīmīgs laiks personības tapšanā un nobriešanā. B. Livehuds, atsaucoties uz L. Koula un Dž. Holla pētījumiem, norāda, ka jaunību var aplūkot kā starpposmu, pirms nokļūst pieaugušo pasaulē, kurā cilvēkam ir jāatrisina virkne uzdevumu: vispārēja emocionālā un sociālā nobriešana, seksuālo interešu rašanās, gatavība atstāt vecāku mājas, intelektuālā nobriešana, profesijas izvēle, dzīves filozofijas, pasaules uzskata veidošanās, „es” identitātes nobriešana (Ливехуд, 1994).

Jauniešu vecumposma periodā būtiskākais ir identitātes atrašana vai arī tās intensīva meklēšana. Jaunības periodā notiek personības harmonizācija – līdzsvara iestāšanās. Pilnveidojas arī psihiskie procesi (dalīta uzmanība, loģiskā atmiņa, abstrakta domāšana) un nostiprinās rakstura īpašības. Personības saskarsme kļūst līdzsvarota mazāk konfliktu ar vienaudžiem un pieaugušajiem, samazinās negatīvisms, palielinās paškontrolē. Jaunietis vairāk atbilst pieaugušajam nekā bērnam.

Viena no sarežģītākajām jauniešu vecuma posma problēmām ir profesionālās pašrealizācijas izvēle. Jaunietis apkopo, pārdomā un prognozē nākotnes perspektīvas, savu dzīves pieredzi, izvērtē savas sociālās lomas, risina pašizjūtas un pašattieksmes problēmas, pretstatot sava „es” pozitīvo un negatīvo identitāti.

Šajā vecumā jauniešiem tiek izvirzītas noteiktas prasības no sabiedrības puses – profesijas izvēle, dzīves ceļa noteikšana – tātad pašnoteikšanās sabiedrībā. Tas ir turpmākās dzīves scenārija veidošana, kas nodrošina sagatavošanos profesijai, atbilstoši spējām mērķtiecīgi pilnveidot. Jaunības vecuma posmā veidojas attieksme pret nākotni, savām spējām, zināšanām un iespējām.

Profesionālo izglītības iestāžu zemo popularitāti lielā mērā var skaidrot ar prestiža trūkumu. Jau no pirmajām klasēm skolēnu vidū valda stereotips, ka arodus dodas apgūt tikai tie, kam ir problēmas ar mācībām un nav nekādu izredžu tikt vidusskolā un tālāk augstskolā. Diemžēl netieši to apstiprina bezdarba statistika. 2008. gada sākumā Latvijā no reģistrētajiem 52 tūkstošiem bezdarbnieku vislielākā daļa jeb 37% bija ar profesionālo izglītību. Turklāt starp bezdarbniekiem ļoti lielas grupas veido tieši tik ļoti meklētie pārdevēji, pavāri un celtnieki, apliecinot, ka ļoti bieži darba ņēmēju un darba devēju savstarpējās prasības nav vienādas – darba ņēmēji visbiežāk sūdzas par pārāk mazu algu un neapmierinošiem darba apstākļiem, darba devēji – par strādāt gribētāju zemo kvalifikāciju un vēlmes trūkumu strādāt (Pelane un Ukenābele, 2010).

2008./2009. mācību gadā augstskolās un koledžās studēja 123,3 tūkstoši jauniešu, turpretī profesionālajās mācību iestādēs arodus apguva vien 35,3 tūkstoši. Turklāt šis skaits samazinās – 5 gadu laikā tas attiecīgi samazinājies par 7,3 tūkstošiem, un 2012./2013. mācību gadā arodskolās mācījās vien 27,9 tūkstoši jauniešu (skat. 1. tabulu).

1. tabula **Audzēkņu un studentu skaits izglītības iestādēs no 2008./2009. m.g. līdz 2012./2013. m.g.**

	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
Studentu skaits	123335	110415	101438	94518	91955
Audzēkņu skaits	35300	34206	33149	31206	27992

Profesionālajām skolām tiek pārmests, ka tās nesniedz saviem audzēkņiem pietiekami daudz praktisko prasmju un līdz ar novecojušo materiāli tehnisko bāzi, profesionālo skolu audzēkņi apgūst tādas darba iemaņas, kas reālajā darbā nav noderīgas.

Profesionālās karjeras izvēle varētu būt viens no svarīgākajiem lēmumiem, ar ko sastopas katrs cilvēks, jo īpaši jaunieša gados. Jo tieši šī izvēle ir pamatā tam, kāds veidosies tālākais dzīves ceļš – mācības, darbs, profesija. Bailēs no nepareiza lēmuma pieņemšanas daudzi cilvēki cenšas to atlikt,

vilcinās vai pat nepieņem to vispār, paļaujoties uz to, ko iesaka citi, piemēram, draugi, vecāki vai skolotāji. Citi mēdz lēmumus pieņemt ātri, taču ne vienmēr tie izrādās pietiekami pārdomāti, tāpēc nereti šāda impulsīva lēmumu pieņemšana rada nožēlu. Vēl citi dzīvē vadās pēc intuīcijas un nevar paskaidrot, kā viņi nonākuši līdz izvēlei (Grāmata patstāvīgai..., b.g.).

Karjeras lēmumu pieņemšana turpinās visu indivīda dzīvi. Lēmumu pieņemšana ir saistīta ar konkrētu mērķu formulēšanu un izvirzīšanu. Lielākoties tas ir laikietilpīgs process, jo ir jāizvērtē daudzi faktori un jāpieņem ilgtermiņā izdevīgi lēmumi.

Uzsākot mācības profesionālajā izglītības iestādē, audzēknis ir izdarījis profesijas izvēli, bet karjeras attīstības process ir grūts un ilgstošs, jo viņiem trūkst informācijas, padoma, atbalsta vai mācību bažas par savām spējām. Izmaiņas darba tirgū, bezdarbs, pastāvīgi pieaugošā informācija par karjeras iespējām konkrētajā profesijā un izglītības ieguves ceļiem izraisa apjukumu, nenoteiktību un pat dezinformāciju jauniešos. Tāpēc ir vajadzīgs kāds, kas varētu sniegt noderīgu informāciju, atbalstu un padomu, kā arī palīdzētu izvērtēt spējas un iespējas. Daļai audzēkņu liels atbalsts ir pedagogi un vecāki, citiem ir atsaucīgi vecākie brāļi, māsa vai draugi, bet nepieciešama profesionāla palīdzība. To var nodrošināt karjeras konsultants.

Konsultēšanai karjeras jautājumos ir jābūt pieejamai ikvienam cilvēkam jebkurā viņa dzīves posmā, lai viņš varētu noteikt savas iespējas, kompetences un intereses, pieņemt pamatotus lēmumus par izglītību, mācībām un nodarbinātību, pašiem organizēt mācību un darba dzīvi, izmantojot iegūtās spējas un kompetences. Galvenais konsultēšanas mērķis ir veidot sabiedrību, kuras indivīdi aktīvi dod ieguldījumu sociālā, demokrātiskā un ilgstošā valsts attīstībā. Ar konsultēšanas palīdzību tiek veicināta izglītība un mācībās iesaistīto dalībnieku un absolventu skaita palielināšanās, tiek paaugstināts darba izpildes, motivācijas un darba saglabāšanas procents, veicināta visu iedzīvotāju personīgā izaugsmes un nodarbinātības iespēja. Konsultēšana palīdz visiem indivīdiem un grupām integrēties un atgriezties izglītības sistēmā, un pārvarēt dzimuma, etniskās, vecuma, invaliditātes, sociālo šķiru un institucionālās barjeras mācībās un darbā. Jaunietim, kas ir izvēlējis sev tīkamo profesiju, lai izdarītu karjeras izvēli, ir jāapzinās, ka tā ir viņa paša atbildība un viņš pats ir savas dzīves veidotājs, tāpēc viņam jācenšas izziņāt spējas, vēlmes, intereses un iespējas, objektīvi izvērtējot tās.

Rezultāti un diskusija

Veicot Jēkabpils Agrobiznesa koledža pētījumu, tika konstatēts, ka izglītības iestādē nav pieejami karjeras konsultanta pakalpojumi. 60% audzēkņu atzina, ka karjeras konsultants ir nepieciešams, kas sniedz informāciju par profesijas specifiku, karjeras attīstību un pašanalīzi, jo audzinātāji to nenodrošina profesionāli. Arī audzināšanas stundās minimāli tiek runāts par karjeras lietām. Profesionālo mācību priekšmetu programmās arī nav paredzēta tēmas, kas saistītas ar karjeras izglītību. Audzināšanas plānos iekļautās tēmas par karjeras izglītību ir nepietiekamas. Līdz ar to pētījuma rezultātā autore izstrādāja audzināšanas stundu satura ietvaros mācību programmu „Karjeras attīstības atbalsts” 1. kursam, kā arī tika izstrādāti metodiskie materiāli, kas apkopoti mapē „Manas profesijas un karjeras portfolio”. Programmā paredzēta starppriekšmetu saikne ar profesionālajiem mācību priekšmetiem, kā informātika, saskarsme, pārdošanas psiholoģija un lietvedība. Izstrādātā programma no 2014./2015. m.g. ar direktora rīkojumu tiks integrēta 1. kursa audzināšanas stundu mācību plānā. Paralēli tam tika izstrādāts karjeras izglītības pasākumu plāns izglītības iestādes vadībai un personālam, lai uzlabotu audzēkņu zināšanas un profesionalitāti, kā arī sagatavotu pilnvērtīgus darbiniekus Latvijas darba tirgum.

Pētījuma ietvarā tika anketēti 90 Jēkabpils Agrobiznesa koledžas audzēkņi (1. – 3. kurss), kuri pārstāvēja četras profesiju kvalifikācijas: visvairāk aptaujā piedalījās mazumtirdzniecības komercdarbinieku profesijas apguvēji – 40%, jo arī mācību programmas aprobācija notika 1. kursa mazumtirdzniecības komercdarbinieku programmā, grāmatvedis – 29%, datorsistēmu tehniķis – 22% un programmēšanas tehniķis – 9%, tādēļ, ka šī programma tiek īstenota izglītības iestādē pirmo gadu.

Sākotnējais pētījuma uzdevums ar anketēšanas metodi bija noskaidrot jauniešu izpratni par termina „karjera” nozīmi. Iegūtās atbildes liecina par to, ka audzēkņi izprot karjeras termina būtību, savukārt daļai ir virspusējs viedoklis un zināšanas par to, kas īsti ir karjera. Lielākoties visās atbildēs tika uzsvērts, ka karjera ir izaugsmes iespējas. Daudzi jaunieši norāda, ka karjera attiecas tikai uz darbu.

Kā būtiskāko faktoru, kas ietekmējis Jēkabpils Agrobiznesa koledžas audzēkņu lēmumu pieņemšanu par profesiju izvēli, tiek norādīts augstais atalgojums – 28 audzēkņi, bet daļa audzēkņu – 17 audzēkņi to atzīmē kā trešo svarīgāko faktoru. Otrais svarīgākais faktors ir izvēlēta profesija, tās specifika un nākotnes perspektīvas, tās nepieciešamība darba tirgū. Kā visnozīmīgāko faktoru profesijas izvēlē audzēkņi atzīst skolas biedru izvēli – 36 audzēkņi un draugu ieteikumus – 15 audzēkņi. Līdz ar to var secināt, ka audzēkņi pietiekami vienpersonīgi izlemj savu izvēli un apzinās vērtības un iespējas. Jāpiemin būtisks faktors, ka Jēkabpils Agrobiznesa koledža ir vienīgā tuvāko novadu apkārtnē, līdz ar to bieži vien lauku jauniešiem nav lielas izvēles profesijas apguvē. Agrobiznesa koledžā piedāvā apgūt darba tirgū pieprasītākās profesijas.

2. tabula **Atšķirību būtiskuma par profesiju specifiku**

Par profesijas specifiku	Datu sadalījums	Sākumā	Noslēgumā	Kopā	p*	Atšķirības*
Ir skaidrība	Faktiskais	32	71	103	0,00	Izcili būtiskas
	Teorētiskais	51,5	51,5	103		
Nav skaidrība	Faktiskais	59	19	78	0,00	Izcili būtiskas

Šajā gadījumā pastāv statistiski izcili būtiska atšķirība starp rezultātiem pētījuma sākuma un beigu posmā. Tas nozīmē, ka lielai daļai audzēkņu šajā laika posmā ir apzinājušies un izpētījuši apgūstamās profesijas specifiku.

Salīdzinot ar sākotnējo rezultātu, ievērojami vairāk audzēkņu ir noskaidrojuši, kādas karjeras iespējas ir izvēlētajā profesijā un ko var darīt nākotnē. Īpaši daudz tādu audzēkņu ir 3. kursā, jo 4. kursā mācību plānā paredzēta 6 mēnešu prakse uzņēmumā. Tas vērtējams pozitīvi, jo šiem jauniešiem jau visai drīz būs jāsteno sava izvēle dzīvē. Būtiski ir arī tas, ka lielākajai daļai jauniešu ir radusies skaidrība arī par turpmāko izglītības vai karjeras ceļu.

- zina karjeras iespējas izvēlētajā profesijā
- zina karjeras iespējas izvēlētajā profesijā
- nezina karjeras iespējas izvēlētajā profesijā
- nezina karjeras iespējas izvēlētajā profesijā

2. att. **Skaidrība par turpmākās karjeras iespējām izvēlētajā profesijā**

Pētījuma sākuma posmā 42% no kopējā aptaujāto audzēkņu skaita varēja apgalvot, ka zina karjeras un izaugsmes iespējas izvēlētajā profesijā, bet pētījuma noslēgumā tādi ir 77%. Pētījuma sākumā 58% audzēkņu nav skaidrības par karjeras iespējām izvēlētajā profesijā, bet pētījuma beigās tādi ir tikai 23% no aptaujāto kopējā skaita. Kā liecina audzēkņu atbildes, visbiežāk informācija par izglītības iespējām tiek meklēta internetā, kā arī informāciju iegūst no televīzijas. Informāciju par turpmākās izglītības iespējām sniedz arī vecāki un draugi.

Izglītības iestādē veiktie karjeras attīstības atbalsta programmas un pasākumu plāna uzlabošanas pasākumi lielā mērā bija vērsti uz to, lai sniegtu un parādītu audzēkņiem, ka ir pieejama plaša un daudzveidīga informācija no dažādiem avotiem par izglītības iestādē apgūstamajām profesijām, karjeras iespējām un turpmākajām izglītības iespējām, par prasībām profesiju pārstāvjiem, to specifiku un darba tirgus pieprasījumu. Tāpēc likumsakarīgi ir tas, ka pētījuma noslēgumā jaunieši atzīst, ka viņiem ir pietiekoši daudz informācijas (76%) par turpmākās izglītības iespējām apgūstamajā profesijā.

Secinājumi

1. Profesijas izvēle un karjeras veidošana ir mērķtiecīga indivīda darbība savu izvirzīto mērķu īstenošanai – sevis apliecināšana, spēju un dotību realizēšana, dotumu attīstība, aktivitāte personīgajā dzīvē, sava „es” kā personības apliecinājums, svarīgs ir arī materiālā stāvokļa uzlabošana, augstāku amatu iegūšana, ģimene un labi pavadīts atpūtas laiks.
2. Audzēkņu profesijas izvēli ietekmē tādi faktori kā: augstais atalgojums, profesijas prestižs, sociālās garantijas, darba apstākļi un piemēroti darba apstākļi.
3. Profesionālās izglītības posmā karjeras attīstības atbalstā īpaša uzmanība jāvelta audzēkņu pašizpētei, kā arī spēju noskaidrošanai, kā arī svarīga ir strukturēta informācija par profesijas specifiku, izglītības un karjeras iespējām, kā arī prasībām darbiniekiem un darba tirgus situāciju.
4. Lai sekmētu audzēkņu profesijas specifikas apgūšanu un karjeras attīstības iespējas Jēkabpils Agrobiznesa koledžā, ir nepieciešams:
 - vairāk uzmanības veltīt mācību praksēm un mācību ekskursijā uz dažādiem uzņēmumiem, izglītības iestādēs un organizēt audzēkņu obligātu līdzdalību tajās;
 - paplašināt pieejamās informācijas klāstu par profesijām un to karjeras attīstības iespējām skolas bibliotēkā, kā arī popularizēt bibliotēkā pieejamo informāciju, izveidojot publiski pieejamus standus;
 - nodrošināt strukturētu, pēctecīgu karjeras attīstības atbalsta programmu visā izglītības iestādē, kā arī noteikt vienu atbildīgo personu, kas uzņemtos šī darba plānošanu organizēšanu un vadību.
5. Izglītības iestādes karjeras attīstības atbalsta darbs kļūtu mērķtiecīgāks, sistemātiskāks un efektīvāks, ja:
 - izglītības iestādē strādātu karjeras konsultants;
 - tiktu ieviesta karjeras attīstības atbalsta programma visu apgūstamo profesiju kursiem, balstoties uz viņu vecumposmu un noteikto stundu skaitu;
 - audzēkņi paši aktīvāk tiktu iesaistīti karjeras attīstības atbalsta pasākumos un savu spēju izpētē;
 - karjeras attīstības atbalsts būtu process, kas sākas no pirmās dienas izglītības iestādē un beidzas brīdī, kad audzēknis absolvē izglītības iestādi, zinādams savu turpmāko karjeras ceļu.
6. Jau pēc daļējas karjeras attīstības atbalsta programmas un pasākumu uzlabošanas plāna īstenošanas izglītības iestādē var saskatīt pozitīvu virzību audzēkņu profesijas specifikas izpratnē, karjeras un turpmākās izglītības izvēlē. Ir saskatāmas statistiski nozīmīgas atšķirības starp pētījuma sākuma un beigu posmu audzēkņu profesijas specifikas izpētē par 40%, kā arī audzēkņu informētības līmenis par karjeras un izglītības iespējām apgūstamajā profesijā ir pieaudzis par 35%. Ir informācija par turpmākās izglītības iespējām apgūstamajā profesijā pieaudzis par 38%.

Izmantotie informācijas avoti

1. Darba tirgus pētījums „Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstība darba tirgus prasībām” [tiešsaiste] [skatīts 20.12.2013]. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/profesionala_augstaka_izglitiba.pdf
2. Grāmata patstāvīgai profesijas izvēlei. Veido savu karjeru pats! (b.g.) Rīga: SIA „N.I.M.S.”, 116 lpp.
3. Holland's Theory of Career Choice and You [tiešsaiste]. Pieejams: http://www.careerkey.org/asp/your_personality/hollands_theory_of_career_choice.asp
4. Korna E. Karjeras izglītība. Rīga, RaKa, 2011, 234 lpp.
5. Matisāne I. Skolēnu karjeras atbalsta iespējas Latvijā. [tiešsaiste] [skatīts 22.01.2014]. Pieejams: <http://lv.lv/?menu=doc&id=228519>
6. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. V. Skujiņas red. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002, 248 lpp.
7. Pelane D., Ukenābele I. Darba tirgus pieprasa labus sava aroda pratējus, 2010. [tiešsaiste] [skatīts 03.03.2014]. Pieejams: http://www.kvestnesis.lv/body_print.php?id=180136
8. Маслов А. Мотивация и личность. Санкт – Петербург: Евразия, 1999, 479 с.
9. Ливехуд Б. Кризисы жизни – фазы жизни. – Калуга: Духовное познание, 1994.

MODUĻU IZSTRĀDE PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMĀS

MODULES DEVELOPMENT FOR VOCATIONAL EDUCATION PROGRAMS

Normunds Tiltiņš
LLU TF IMI 2. kursa maģistrants
Anita Aizsila
Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: Module is a key element modular curriculum that is independent educational part of the program with specific goals, objectives and learning outcomes assessment acquisition of professional competencies. The module is designed for one or more acquisition of professional competencies and its content is determined by the professional standard set of knowledge, skills and professional competence. The description of module includes the aims and tasks of module, module input conditions, the module assessment of the significance and place in the map of modules.

Atslēgas vārdi: profesionālā vidējā izglītība, moduļu izglītības programmas, moduļu izveide.

Ievads

Moduļu programmas pamatelements ir modulis, kas ir patstāvīga izglītības programmas daļa ar noteiktiem mērķiem, uzdevumiem un apguves rezultātu novērtēšanu profesionālo kompetenču apguvei. Modulis ir teorētisko un praktisko tēmu kopums ar noteiktiem uzsākšanas nosacījumiem un sagaidāmā rezultāta aprakstu. Modulis ir paredzēts vienas vai vairāku profesionālo kompetenču apguvei, un tā saturu nosaka profesijas standartā noteiktās zināšanas, prasmes un profesionālās kompetences. Modulis var būt patstāvīga izglītības programma vai moduļu programmas daļa. Moduļu programma nodrošina speciālistu nepārtrauktu un dinamisku profesionālo pilnveidi vai arī jaunas profesionālās kvalifikācijas vai kādas profesionālās kompetences apguvi atbilstoši uzņēmuma vai darba tirgus prasībām (IZM PIA, 2007). Moduļu izstrādes procesā svarīgi ievērot moduļu izveides principus, soļus un nosacījumus. Moduļa aprakstā ietilpst moduļa mērķis, moduļa uzdevumi, moduļa ieejas nosacījumi, moduļa apguves novērtēšana un moduļa nozīme un vieta kartē (Metodiskie ieteikumi modulāro ..., 2013).

Moduļu izglītības programmu izveide

20. gs. 60. gados F. Kellers izveidoja integrētu izglītības modeli, kurš apvienoja sevī programmēto apmācību ar 20. gs. pedagoģijas sistēmām. Mācību disciplīnas tika sadalītas vairākās tematiskās sadaļās, kuras studenti apguva patstāvīgi. Lekcijām bija lielākoties iepazīstinošs raksturs, un lekciju apmeklējums nebija obligāts. Katrai sadaļai tika gatavota speciāla materiālu pakete, kura saturēja metodiskos norādījumus vielas apguvei, paškontroles un kontroles materiālus. Tādējādi studentiem bija pilnīga brīvība apguves veida un tempa izvēlē. Pāriet pie nākamās sadaļas apguves bija iespējams, tikai apgūstot iepriekšējās tēmas (Азимов, 2009). Kellera plāns bija plaši izplatīta mācību sistēma ASV augstskolās 20. gs. 70. gados un kļuva par vienu no moduļu veida izglītības sistēmu pamatiem. Nebraskas-Linkolnas universitātes bibliotēkā digitālā veidā pieejami 1975. g. veidotie mācību materiāli, kas iekļauj skaidrojumu par Personalizētās Instrukciju Sistēmas (*Personalized System of Instruction*) izmantošanu un materiālus tādos mācību priekšmetos, kā fizika un astronomija.

Pēc lietuviešu zinātnieces P. Jucavičienes (*P. Jucevičienė*) domām par nozīmīgu risinājumu individualizētai izglītībai kļuva 20. gs. 60.–70. gados ASV Dž. Rasselā (*J. Russell*), R. Hersta (*R. Hurst*) u.c. izstrādātā **moduļu instrukciju (modular instruction) mācību teorija**, kas pēc tam strauji izplatījās angļiski runājošajās valstīs un Rietumeiropā (Юцявичене, 1989).

Moduļu veida profesionālās izglītības programma nodrošina (Metodiskie ieteikumi modulāro... , 2013):

- pastāvīgu attīstību un elastīgas pārmaiņas atbilstoši tendencēm nozarē;
- izglītības pakalpojuma atbilstību darba tirgus prasībām;
- vispārējo, profesionālo un praktisko zināšanu un prasmju saistību;

- izvēles iespējas un pārnesi vienas vai vairāku programmu ietvaros;
- izglītības iestāžu autonomiju un atbildību par izglītības kvalitāti, tai skaitā par izglītības programmu pilnveidi un īstenošanu;
- uz mērķi orientētu izglītību;
- salīdzināšanas un pārneses iespēju Eiropas darba tirgū;
- zināšanu, kas apgūtas neformālajā izglītībā vai pašmācības ceļā, atzīšanu;
- iespēju izglītojamajiem pašiem izvēlēties izglītības saturu atbilstoši savām vajadzībām un vēlmēm.

VISC metodiskajos ieteikumos izstrādāti moduļu veida profesionālās izglītības programmas izveides soļi (Metodiskie ieteikumi modulāro... , 2013):

- normatīvo dokumentu atlase un analīze;
- sasniedzamo rezultātu noteikšana;
- sasniedzamo rezultātu analīze un grupēšana moduļos;
- moduļu definēšana un izkārtošana programmas daļās;
- nozares (sektora) moduļu kartes izstrāde;
- moduļu satura izstrāde;
- modulārās profesionālās izglītības programmas profesionālajai kvalifikācijai izstrāde.

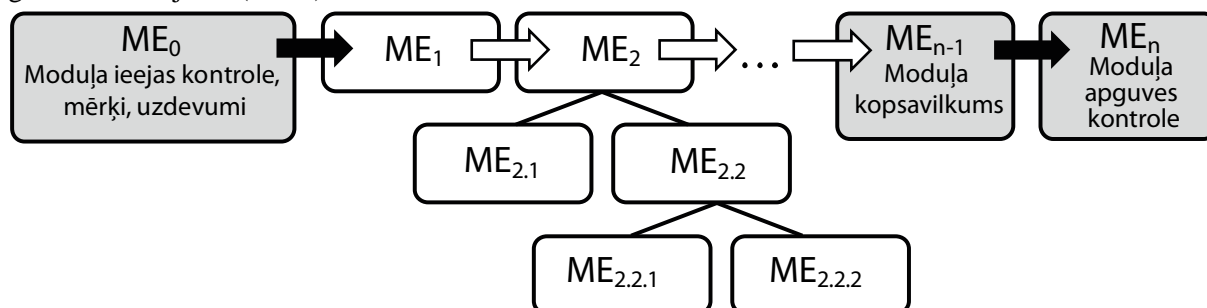
Moduļa satura struktūras izveide

Lai labāk izprastu vienu no moduļu programmas izveides soļiem – **moduļu definēšanu un izkārtošanu** programmas daļās – svarīgi apzināt kādas sastāvdaļas sevī iekļauj modulis.

Pēc VISC 2013. gadā izstrādātās metodikas moduļa aprakstā ietilpst moduļa mērķis, moduļa uzdevumi, moduļa ieejas nosacījumi, moduļa apguves novērtēšana un moduļa nozīme un vieta kartē. Moduļa saturs veidojas atbilstoši noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem. Moduļa saturu veido noteiktā formātā, un moduļa apraksts ietver šādu informāciju:

- sasniedzamais rezultāts;
- temats – konkrētā sasniedzamā rezultāta sasniegšanai nepieciešamie apgūstamie temati;
- ieteicamais saturs – konkrētā temata atklājošais mācību saturs apakštematos;
- mācību sasniegumu apguves līmeņu apraksti – nosakāmi atbilstoši konkrētam tematam;
- metodiskais nodrošinājums – nosaucot vairākus metodiskos paņēmienus un mācību organizācijas formas, tos raksturo ar konkrētiem īstenošanas piemēriem atbilstoši tematam.

Lai uzskatāmi parādītu moduļu veida programmas iekšējos mehānismus un saites starp moduļiem, balstoties uz P. Jucavičienes moduļa sastāvdaļu (mācību elementu) struktūru, veidots moduļa elementu grafisks attēlojums (1. att.).

1. att. Moduļa elementu grafisks attēlojums:

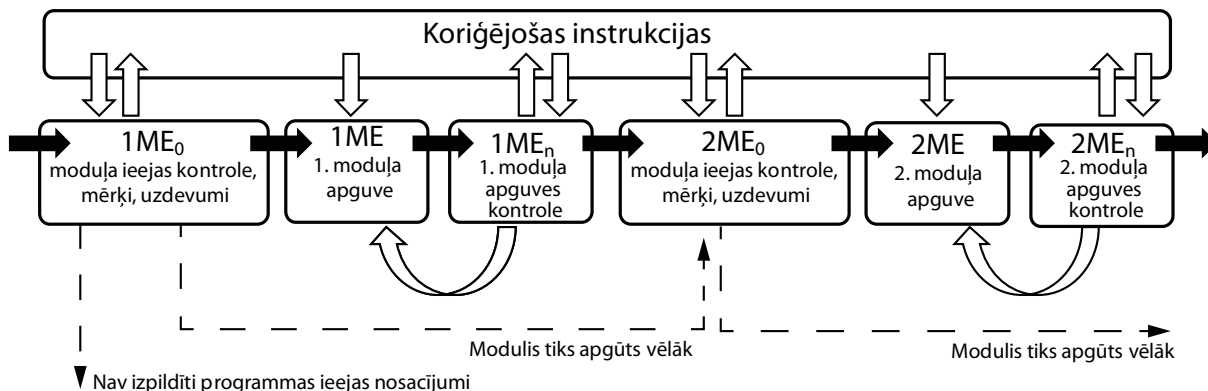
ME_n – mācību elements, kur n ir robežās no 0 līdz moduļa tēmu skaits + 2.

Moduļa un moduļu programmas darbības algoritms

Lai nodrošinātu moduļa un moduļu programmas sekmīgu apguvi un izglītojamais apgūtu uzdevumos definētās zināšanas, prasmes un kompetences, nepieciešams kontroles mehānisms. Kontroles mehānisms obligāti iekļauj moduļa ieejas nosacījumi izpildes kontroli (1. att., ME_0) un

moduļa apguves kontroles mehānismu (1. att., ME_n). Ja nepieciešams, atsevišķus kontroles mehānismus varam veidot mācību elementu ietvaros. Citiem vārdiem sakot – katru mācību elementu uztvert kā zemāka līmeņa moduli un veidot, izmantojot visus moduļa veidošanas soļus.

Grafiski moduļu programmas darbības grafisks attēlojums (2. att.) sevī iekļauj gan kontroles mehānismu, gan darbības (koriģējošas instrukcijas), kas tiek veiktas, ja konstatēts nepietiekams apguves līmenis. Grafiskais attēlojums veidots balstoties uz Dohī (Dochy, 1989), Hagemana (Wagemans), Volfa (Wolf) un P. Jucavičienes pētījumiem.

2. att. Moduļa programmas darbība

Koriģējošas instrukcijas var attiekties kā uz gadījumiem, kad izglītojamais nav pietiekami apguvis moduļa vielu, lai nokārtotu apguves kontroli, tā arī uz gadījumiem, kad konstatējam, ka nepieciešamas papildus darbības atsevišķa moduļa vai mācību elementa, t.sk. apguves kontroles pilnveidošanai.

Secinājumi

1. Moduļa sastāvdaļu (mācību elementu) grafisks attēlojums ļauj uzskatāmi novērtēt tēmu un mācību nodarbību savstarpējo izkārtojumu. Izmantojot saites, var norādīt mācību elementu apguves secību, ja tā būtiska moduļa apguvei.
2. Ja nepieciešams, tad arī zemāka līmeņa mācību elementiem varam veidot savus individuālus elementu grafus.
3. Veidojot moduļu programmas un atsevišķus modulus svarīgi definēt, kādi ir moduļa mācību elementu, moduļa un moduļu programmas apguves kontroles mehānismi.

Izmantotie informācijas avoti

1. Dochy F.J.R.C., Wagemans L.J.J.M., de Wolf H.C. Modularisation and Student Learning in Modular Instruction in Relation with Prior Knowledge. Open Univ., Heerlen (Netherlands). Centre for Educational Technological Innovation, 1989. 30 p. [tiešsaiste]. Pieejams: <http://eric.ed.gov/?id=ED386434>
2. Izglītības un zinātnes ministrijas Profesionālās izglītības administrācija. Profesionālās izglītības programmu izveides metodika. Rīga: IZM PIA, 2007. 68 lpp. [tiešsaiste]. Pieejams: http://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/03_izglitiba_prog.pdf
3. Metodiskie ieteikumi modulāro profesionālās izglītības programmu izstrādei. Eiropas Sociālā fonda darbības programmas. Rīga: IZM, Valsts izglītības saturs centrs, 2013.
4. Азимов Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий. Москва: Издательство ИКАР, 2009.
5. Юцявичене П.А. Теория и практика модульного обучения. Каунас: Швиеса, 1989. 272 с.

SKOLOTĀJA UN SKOLĒNA SASKARSMES IETEKME UZ MĀCĪBU PROCESU

TEACHER AND STUDENT RELATIONSHIP INFLUENCE TO LEARNING PROCESS

Ieva Ozoliņa
LLU TF IMI 3. kursa studente
Anita Aizsila
Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: The radical changes between teacher and students relationships occurs because of changing education paradigm from teaching to learning in all education levels, including general learning process. Students have grown up in the new environment – in the technology era with different value of life. Today's students have become more active and self-confident. Teacher and student have to experience changes on the process of improving relationship between teacher and student. If work of teacher have been appreciate, then teacher gets motivation to work creative and with new methods in school. Motivated and glowing teacher could teach students to be interested, that will provide good relationship in learning process. If teacher wants build successful relationship with students, then he/she has to get and find out teenager age period characters, that will help assess students' needs in this age period. If relationships are based on respect, understanding and tolerance, then it has positive and successful effect on quality of learning process. Basic of research methodology consist of theoretical cognition of pedagogues and psychologists about relationship between teacher and student in learning process.

Atslēgas vārdi: skolotājs, skolēns, saskarsme, pedagoģiskā saskarsme, mācību process, motivācija.

Ievads

Mūsdienās skolotāja un skolēna savstarpējās attiecības ir mainījušās. Skolēni ir uzauguši jaunā vidē – tehnoloģiju laikmetā ar citādām dzīves vērtībām, savukārt skolotāji ir auguši citādā vidē. Skolēni ir kļuvuši pašpārliecinātāki, aktīvāki. Lai uzlabotu savstarpējās attiecības, jāmainās ir gan skolēnam, gan skolotājam. Ja skolotāja darbs tiek novērtēts, tad skolotājam ir motivācija strādāt ar skolēniem radoši ar jaunām metodēm. Motivēts un aizrautīgs skolotājs spēj ieinteresēt skolēnu, tādejādi nodrošinot labas savstarpējās attiecības mācību darbā.

Pētījuma objekts – Pedagoģiskā saskarsme.

Pētījuma priekšmets – Skolotāja un skolēna saskarsmes ietekme uz skolēnu mācību procesu.

Raksta mērķis – Izpētītas skolotāja un skolēna attiecības mācību procesā un izstrādāti ieteikumi skolotāja un skolēna attiecību pilnveidei, kas veido pozitīvu mācību darba rezultātu.

Materiāli un metodes

Zinātniskā raksta metodoloģiju veido teorētiskās literatūras analīze un personīgās pieredzes refleksija. Teorētiskais pamats ir pedagogu un psihologu uzskati un pētījumi par skolotāja un skolēna savstarpējām attiecībām, mācību procesu un motivāciju. Ir izmantotas personības attīstības teorijas, lekciju kursu apkopojumi, mācību līdzekļi un materiāli, kā arī dažādu autoru izdotas grāmatas un informatīvi materiāli.

Rezultāti un diskusija

Pētot skolotāja un skolēna saskarsmi, jāpievērš uzmanība skolēna attīstības īpatnībām. Lai tās raksturotu, jāņem kāda no personības psiholoģiskajām teorijām, kuras Viesturs Reņģe (1952 – 2012) ir apkopojis vienā no saviem lekciju kursa izdevumiem. Psiholoģijā par personību visbiežāk tiek uzskatīts jebkurš cilvēks, kas spēj apzināti vadīt savu darbību un kontrolēt savu rīcību. Personība ir dinamiska organizācija individuālās psihofiziskās sistēmas ietvaros, kura nosaka tai raksturīgo uzvedību un domāšanu. Cilvēka personība kā pētījuma objekts ir komplicēta parādība, bieži vien ir neiespējami aptvert visu personības psiholoģisko daudzveidību. Personības teoriju daudzveidība ir izskaidrojama ar to, ka šo teoriju autori sniedz dažādas atbildes uz jautājumu, kas ir cilvēks. Pētot pamatskolas skolēnu personības attīstību, ir jāapskata dažādas personības veidošanās teorijas, piemēram, Zigmunda Freida (1856 – 1939) psihoanalīze, Erika Eriksona (1902 – 1994) ego psiholoģija, Karla Gustava Junga (1875 – 1961) analītiskā psiholoģija u.c. Ja skolotājs vēlas veidot

pozitīvas un korektas attiecības, tad ir ieteicams iepazīties ar dažādām personības attīstības teorijām, lai pēc iespējas daudzpusīgāk izprastu pusaudžu vecumposma attīstības īpatnības (Pļavniece un Škuškovnika, 2002; Reņģe, 1999).

Eriks Eriksons ir psihosociālās attīstības teorijas autors, kas runā par cilvēka „es” attīstību. Raksturojot pamatskolas vecumposmu, jāņem vērā galvenās pusaudžu psiholoģiskās īpatnības. Skolotājam ir jāprot ātri reaģēt un rast kompromisu dažādās situācijās, jo pusaudzim piemīt vēlme apmierināt visas savas vajadzības uzreiz. Šajā vecumposmā tiek meklēti cilvēku ideāli, pēc kuriem tiek ties un līdzināties, tādēļ skolotājam ir jādomā par savu rīcību, uzvedību, izskatu, mūsdienīgu un veselīgu dzīvesveidu. Skolotājam ir jāiedvesmo skolēns līdzināties sev, nevis populāriem un negatīviem sabiedrības tēliem. Pusaudzim ir vēlme būt pieaugušam un patstāvīgām, tādēļ skolotājam ir jāuzdod dažādi atbildīgi uzdevumi un pienākumi, ar kuriem skolēns apliecina sevi gan klasē, gan skolā, gan individuāli sev. Skolotājam ir jāprot arī novērtēt skolēna darbu, jābūt kompetentam un subjektīvam, sniedzot vērtējumu par skolēna veikto darbu. Objektīvs un pozitīvs vērtējums ir pamats skolēna motivēšanai (Geidžs un Berliners, 1999).

Sociālā psiholoģija pēta cilvēku savstarpējās attiecības un mijiedarbību, tai skaitā skolēna un skolotāja attiecības. Saskarsme ir kontaktu nodibināšanas, uzturēšanas un attīstības process, ko rada vajadzība mijiedarboties. Tā ir divpusēja sadarbība, savstarpējā saikne starp cilvēkiem. Raksturojot skolotāja un skolēna savstarpējās attiecības, ir jāņem vērā tādi termini un faktori kā individuālp psiholoģiskās īpatnības, savstarpējā uztvere, konflikti, aizspriedumi un stereotipi lomas, psiholoģiskā distance, savstarpējā mijiedarbība un ietekme. Mijiedarbība ir saskarsmes un personu attiecību savstarpēji saistīta ietekme, kad vienas puses izturēšanās kalpo par stimulu otras puses reakcijai. Pusaudžu vecumposms tiek uzskatīts par privilēģētu, jo tad ir visvieglāk izveidot draudzīgas attiecības. Skolotājam ir jāprot izmantot šo privilēģiju, lai veidotu pozitīvas un draudzīgas attiecības ar skolēniem. Šīm attiecībām ir savdabīga forma, kas pusaudzim palīdz atklāties un uzticēties. Skolotājam jāizmanto šis skolēna stāvoklis, kad skolēns ir uzticīgs un atvērts ieteikumiem. Skolotājs ar šīm attiecībām var uzlabot mācību procesu, kvalitāti un rezultātus. Taču skolotājam ir jābūt piesardzīgam, jo šīs attiecības ir trauslas un var ātri izjukt. Skolotājam ir jāatrod pareizā pieeja un metodes, kā iedrošināt un motivēt skolēnu. Veiksmīgas attiecības ir skolēna panākumu atslēga (Geidžs un Berliners, 1999; Mežale, b.g.; Reņģe, 2014; Vorobjovs, 2002).

Mācības ir viens no grūtākajiem cilvēka darba veidiem. Ja mācības netiek veiktas augstā kvalitātē, tad ir jāpaaugstina prasības gan skolēniem, gan darba vadītājiem – skolotājiem. Lai uzlabotu mācību darba rezultātus, ir jāatrod atbilstošas metodes, kas palīdz uzlabot mācību kvalitāti. Frīdrihs Ādolfs Dīstervēgs (1870 – 1866) norāda, ka izcila mācīšanās ir pamats stipras gribas un rakstura izveidei. Arī latviešu pedagoģiskās domas nesējs Jānis Cimze (1814 – 1881) piekrita šim apgalvojumam un prasmīgi ieviesa šo ideju skolotāju semināros. Skolotājam ir jābūt skolēna paraugam un etalonam, uz kuru tiek ties. Pilnveidojot skolotāja un skolēna saskarsmi, ir jāņem vērā pedagoga zināšanas, pieredze un attieksme, vai un kā tā rosina skolēnu. Skolotājs, kurš pieņem un novērtē skolēnus tādu, kādi viņi ir, tic viņu spējām mācīties un attīstīties, pamana un novērtē skolēnu centienus, pieļauj atšķirības mācīšanās ātruma, pacietīguma, kārtīguma vai intereses ziņā, rada tādu mācību vidi, kas palīdz veidot savstarpēju uzticību, nostiprina dabisko mācību motivāciju. Skolotājam ir liela nozīme mācību gaitā, līdz ar to no skolotāja ir atkarīgs tas, vai skolēns būs vai nebūs motivēts mācībām (Mežale, b.g.; Rudzītis, 2003).

Motivācija ir mudinājums, ierosme, kas izraisa organisma aktivitāti un nosaka tās virzību kāda mērķa sasniegšanai. Motivācija regulē kā fiziskās, tā arī psihiskās aktivitātes uzsākšanu, veikšanu un uzturēšanu, kas līdztekus iepriekš minētajam nosaka gan aktivitātes veida izvēli, gan reakcijas vai darbības intensitāti. Izmantojot pareizas mācību metodes, var mudināt skolēna mācīšanās motivācijas stimulāciju. Definējot motivācijas jēdzienu, T. Mitčels ierosina motivācijas definīcijā iekļaut četrus kopīgus raksturojumus. Motivācija ir tipizēta un individualizēta parādība. Tā atspoguļo gan individuālo savdabīgumu, gan dod iespēju bērnam saglabāt savu vienreizīgumu. Motivācija ir daudzšķautņaina parādība. Divas galvenās šķautnes ir — aktivitātes izraisīšana un piesaiste vēlāmajai uzvedībai. Motivācija ir tīša, pārdomāta darbība, tā ir saistīta ar cilvēka darbības kontroli. Motivāciju teorijas mērķis ir paredzēt uzvedību, arī darbības un līdzekļus, kas aktivizē iekšējos spēkus. Skolotājam ir jāpatur prātā, ka it viss, ko viņš dara klasē, gan pozitīvais, gan negatīvais (ieskaitot mācību vielas pasniegšanas veidu, piedāvāto uzdevumu daudzveidību, savstarpējo attiecību veidošanu

ar individuāliem skolēniem un visu klasi, paša skolotāja personību un viņa dzīves uztveres modeli), ietekmē skolēnu turpmāko mācību motivāciju. Liela nozīme ir skolotāja darba novērtējumam, jo tas vai nu motivē vai demotivē skolotāju azartiski strādāt ar skolēniem (Dictionary of Psychology, 1995; Mežale, b.g.; Raščevska, 1999).

Secinājumi

1. Lai skolotājs spētu veiksmīgi pilnveidot attiecības ar skolēniem, sākumā viņam ir jāiepazīstas ar pusaudžu vecumposma raksturojumu, lai izvērtētu, kādas ir skolēna vajadzības šajā attīstības posmā.
2. Skolotājam ir jāprot ātri reaģēt un rast kompromisu dažādās situācijās, jo pusaudzīm piemīt vēlme apmierināt visas savas vajadzības uzreiz. Pusaudzīm piemīt strauja daba, tādēļ skolotājam ir jāprot neapjukt un pareizajā brīdī pieņemt pareizo lēmumu.
3. Uz cieņu, sapratni un toleranci balstītām savstarpējām attiecībām ir pozitīva ietekme uz mācību procesa kvalitāti. Skolotājam ir jābūt pacietīgam, saprotošam, izpalīdzīgam, pozitīvam, kompetentam un neatlaidīgam, lai veidotu korektas attiecības ar skolēniem.
4. Pētot pamatskolas skolēnu personības attīstību, ir jāapskata dažādas personības veidošanās teorijas, piemēram, Zigmunda Freida psihoanalīze, Erika Eriksona ego psiholoģija, Karla Gustava Junga analītiskā psiholoģija u.c., lai skolotājs pilnvērtīgi gūtu priekšstatu par pusaudžu personības attīstības īpatnībām. Personības teoriju daudzveidība ir izskaidrojama ar to, ka šo teoriju autori sniedz dažādas atbildes uz jautājumu, kas ir cilvēks.
5. Skolotājam ir liela nozīme mācību gaitā, līdz ar to no skolotāja ir atkarīgs tas, vai skolēns būs vai nebūs motivēts mācībām. Skolotājam ir jāpārdomā sava uzvedība un izturēšanās gan skolā, gan ārpus skolas. Skolotājam ir jābūt kā skolēna etalonam un ideālam, pēc kura ņemt pozitīvu uzvedības un dzīvesveida modeli.
6. Motivācija ir mudinājums, ierosme, kas izraisa organisma aktivitāti un nosaka tās virzību kāda mērķa sasniegšanai. Tā regulē kā fiziskās, tā arī psihiskās aktivitātes uzsākšanu, veikšanu un uzturēšanu, kas līdztekus nosaka arī aktivitātes veida izvēli un reakcijas. Skolotājs, izmantojot korektas un pozitīvas attiecības, var virzīt un motivēt skolēnu sekmīgam un pilnvērtīgam mācību darbam.
7. Lai mācībās skolēna darbība būtu efektīva, ļoti svarīgi uzturēt skolēna motivāciju mācīties optimālā aktivācijas līmenī. Skolotājs nedrīkst nomākt vai pārvērtēt skolēnu, skolotājam ir jāatrod atbilstošs darba temps un rosme katram skolēnam individuāli.

Izmantotie informācijas avoti

1. Dictionary of Psychology. New York, Penguin Book, 1995. 880 p.
2. Eriksons E. Identitāte: jaunība un krīze. Rīga: Jumava, 1998. 263 lpp.
3. Geidžs N.L., Berliners D.C. Pedagoģiskā psiholoģija. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
4. Mežale S. Motivācija un mācīšanās. Ilūzija par gaismas pili (b.g.) [tiešsaiste]. Pieejams: iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/40_motivacija.doc
5. Pļavniece M., Škuškoviņa D. Sociālā psiholoģija pedagogiem. Rīga: Raka, 2002. 200 lpp.
6. Raščevska M. Psiholoģija vidusskolai. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
7. Reņģe V. Psiholoģija. Personības psiholoģiskās teorijas. Lekciju kurss. Rīga: Raka, 1999. 107 – 134. lpp.
8. Reņģe V. Personības psiholoģiskās teorijas. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 175 lpp.
9. Reņģe V. Savstarpējo attiecību psiholoģija. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 117 lpp.
10. Rudzītis G. Gribas un rakstura veidošana mācību darbā un pašizglītībā. Mācību līdzeklis, 8. izdevums. Jelgava: LLU, 2003. 13. lpp.
11. Vorobjovs A. Sociālā psiholoģija. Rīga: Izglītības soļi, 2002. 326 lpp

J.A. KOMENSKA PEDAGOĢIJAS IDEJAS

J.A. COMENIUS' PEDAGOGICAL IDEAS

Rūta Stumpe

LLU TF IMI 1. kursa studente

Anita Aizsila

Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: J.A. Comenius' pedagogical ideas are systematically established and permeated with the philosophical thoughts. His teaching legacy, both directly and indirectly, have a significant impact on global education system, as expressed by the mind even today is actual and useful in nowadays school. J.A. Comenius is the founder of modern pedagogy. In a time of J.A. Comenius was an innovator and so he is rightly called "the world teacher". The author of the article highlighted actual challenges such as development of pupil' humane personality, the promotion of value education and acquiring the practical life skills needed. The aim of the article is to substantiate the impact of the J.A. Comenius' ideas to the improvement of teachers' professional skills nowadays.

Atslēgas vārdi: didaktika, nepārtrauktā izglītības sistēma, dabatbilstības princips audzināšanā.

Ievads

Jans Amoss Komenskis ir viens no izcilākajiem domātājiem pedagoģijā. Viņu pamatoti dēvē par pasaules skolotāju, jo viņa izteiktās idejas ir filozofiskās domas caurstrāvotas, sistemātiski izveidotas. Viņa pedagoģiskais mantojums gan tieši, gan netieši ir būtiski ietekmējis pasaules izglītības sistēmu, jo izteiktās domas vēl šodien ir aktuālas un dzīvo arī mūsdienu skolā. J.A. Komenski var uzskatīt par mūsdienu pedagoģijas pamatlicēju.

Raksta mērķis ir pamatot Komenska ideju ietekmi skolotāju profesionālās meistarības pilnveidē mūsdienās. Iepazīstoties ar J.A. Komenska uzskatiem, dzīvi un pedagoģisko darbību, raksta autore vēlas analizēt un pamatot, cik nozīmīgas un dzīvot spējīgas ir izteiktās domas Komenska darbos, kuras joprojām ir svarīgas arī mūsdienās.

Materiāli un metodes

Analizējot pedagoģisko literatūru par izcilo čehu pedagogu Jans Amosu Komenski (1592 – 1670), var uzskatīt, ka viņš dzīvojis un darbojies lielu pārmaiņu laikā, ko cilvēces vēsturē dēvē par jaunajiem laikiem. Rakstā analizēti J.A. Komenska darbi – „Atvērtās durvis uz valodām un visām zinātnēm” (1631), „Lielā didaktika” (Didactica opera omnia, 1657), „Vispārīgs padoms par cilvēka dzīves uzlabošanu” 7 sējumos, sarakstījis pasaulē pirmo pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas rokasgrāmatu „Mātes skola”, „Jutekļiem uztveramo lietu pasaule attēlos” (1658) u.c. Iepazīstot J.A. Komenska atstāto pedagoģisko mantojumu, tika veikts teorētisks pētījums.

J.A. Komenskis dzimis Dienvidmorāvijā, dzirnavnieka ģimenē. Viņš mācības sāka vietējā draudzes skolā. 12 gadu vecumā kļuva bārenis. Ar brāļu draudzes gādību viņš uzsāka mācības latīņu skolā Pršerovā, vēlāk studēja teoloģiju Herbornas akadēmijā un Heidelbergas universitātē.

Komenskis bija spiests pamest Morāviju un pārcēlās uz dzīvi Lešno, Polijas karalistē, kur nodibināja ģimnāziju. 1627. gadā viņš sāka rakstīt „Lielo didaktiku” čehu valodā, bet pabeidza to 1632. gadā. 1631. gadā sarakstīja grāmatu „Atvērtās durvis uz valodām un visām zinātnēm”, kurā latīņu valodas mācība bija cieši saistīta ar apkārtējās pasaules izzināšanu. 1656. gadā poļu nemiernieki nodedzināja Komenska skolu, spiestuvi un arhīvu. Pats Komenskis pārcēlās uz Amsterdamu, kur 1658. gadā izdeva mācību grāmatu „Jutekļiem uztveramo lietu pasaule attēlos” – pirmo ilustrēto mācību grāmatu pasaulē kā savdabīgu elementāro zināšanu enciklopēdiju bērniem.

Daudzi 17. gs. domātāji mēģināja risināt pretrunu starp novecojušo izglītības sistēmu un jaunajām tendencēm. Pats laikmets izvirzīja cilvēkiem virkni jaunu prasību: viņiem bija jābūt aktīviem un darbīgiem, spējīgiem pilnveidot sevi un apkārtējo pasauli.

Savos uzskatos Komenskis ietekmējies no F. Bēkona sensualisma izziņas teorijas, vācu pedagoga V. Ratkes idejām par enciklopēdiskās izglītības sistēmas izveidošanu dzimtajā valodā un R. Dekarta

filozofijā viņš guva ticību cilvēka prāta spējām. Uzstājoties pret sociālo ļaunumu, kariem un iekšējām nesaskaņām Komenskis meklēja humānus un nevardarbīgus līdzekļus miera nodrošināšanai starp valstīm. Par vienu no šādiem līdzekļiem viņš saskatīja izglītībā, kura izplatāma visās valstīs un tautās. Cilvēku sagatavošanu patiesi cilvēcīgai dzīvei un radošai darbībai Komenskis skatīja ciešā kopsakarā ar „pansofijas” idejām, ko viņš uzskatīja par galveno metodoloģisko orientieri, lai cilvēci tuvinātu patiesības, taisnības un skaistuma pasaulei. Ar terminu „pansofija” Komenskis saprata vispārēju gudrību, kuras pamatā ir visu lietu būtības izzināšana. Gudrība nav iedomājama bez izzināšanas metožu apguves, garīgo spēju vingrinājumiem, bez augstas tikumības. Audzināšanai jāatbilst bērna dabai (vecuma īpatnībām), jo cilvēks ir dabas daļa, kas pakļaujas tās likumiem. Pēc viņa domām izzināšana ir aktīvs process, kas cieši saistīts ar sistemātiskas mācīšanās principiem. Komenskis uzskatīja, ka visi cilvēki, neatkarīgi no sociālās piederības, ir spējīgi izglīties un iegūt zināšanas. Izveidoja jaunu didaktikas sistēmu, kuras pamatprincipi – uzskatāmība, pakāpeniskums, atdarināšana, vingrināšanās, – pavēra jaunu pieeju dabas likumu izzināšanai un racionāli organizēja zināšanu apguvi un nostiprināšanu (Žukovs, 1993).

J.A. Komenskis secināja, ka cilvēkam, atbilstoši viņa vecuma īpatnībām, jāiziet septiņi izglītības posmi. Savos darbos J.A. Komenskis viens no pirmajiem izklāsta un pamato nepārtrauktās izglītības ideju. Cilvēkam visu mūžu ir jāmacās dzīves, pasaules un dabas skolā.

Pirmais posms – cilvēka tapšanas skola. Tās saturu veido rūpes par veselīga bērna piedzimšanu.

Otrais posms – līdz 6 gadu vecumam – mātes skola.

Trešais posms – no 6 līdz 12 gadiem – dzimtās valodas skola.

Ceturtais posms – no 12 līdz 18 gadiem – latīņu skolā (ģimnāzija). Tajā macās tie, kas vēlas sevi veikt zināšanām un mākslām.

Piektais posms – no 18 līdz 24 gadiem – akadēmija. Studijas noslēdzas ar ceļojumiem.

Sestais posms – dzīves prakses skola – tā aptver visu cilvēka darba mūžu.

Septītais posms – vecumdienu skola – iedziļināšanās gudrībā (Žukovs, 1993).

Rezultāti un diskusija

Raksta autore secina, ka J.A. Komenskis ir devis ļoti vērtīgu ieguldījumu pedagoģijā ar savām pedagoģiskajām, humānajām atziņām un uzskatiem, kas vēl joprojām mūsdienās ir aktuālas. Viņš sarakstīja „Lielo didaktiku”, kurā izklāstīta sistematizēta mācību un audzināšanas teorija, kas ir ļoti vērtīga un izglītojoša grāmata vēl joprojām. Viens no J.A. Komenska pedagoģiskās koncepcijas stūrakmeņiem ir atziņa, ka ikviens cilvēks ir apmācāms un audzināms, jo ikvienam cilvēkam piemīt spēja uztvert un izprast apkārtējo pasauli (Komenskis, 1992). Piekrītu viedoklim, ka katrs cilvēks piedzimst ar alkām pēc zināšanām. Zināšanu apguve ir process, kur nozīme ir jutekliskajai uztverei. Atziņas par cilvēka izzināšanas spējām pedagoģiskajā aspektā nozīmēja pavērsienu mācību saturā un metodēs. Mācot un mācoties jāievēro dabas likumi, vispirms ir jāievēro vispārējās prasības, kas nodrošina labus rezultātus. J.A. Komenskis kā būtiskākās izdala sekojošas atziņas:

- cilvēka izglītošana jāsāk agrā bērnībā;
- jāgatavo labvēlīga vide mācībām;
- mācībās jāievēro noteikta sistēma;
- secīgums;
- mācībās jāvirzās pakāpeniski no vieglākā uz sarežģītāko;
- darbam jābūt plānveidīgam;
- darbs vienmēr ir jāpabeidz, līdz gala rezultātā skolēns kļūst izglītoti, tikumīgi un dievbijīgi cilvēks (Zusāne, 2000).

Secinājumi

1. J.A. Komenskis ir tagadnes pedagoģijas zinātnes aizsācējs Eiropā.
2. Vislielākā nozīme ir J.A. Komenska humānisma, dabatbilstības, didaktisko principu, pansofijas idejām.
3. Darbos izteiktās atziņas norāda, ka audzināšanā jāievēro bērna vecuma īpatnībām izejot septiņus izglītības posmus, kas mūsdienās atbilst mūžizglītības idejai.

4. Skolēnu attieksmi mācībās var ietekmēt skolotājs, kas sekmē radošas, brīvas un atbildīgas personības attīstību.
5. Kā norāda J.A. Komenskis, izziņa ir aktīvs process, kas cieši saistīts ar sistemātiskas mācīšanās principu ievērošanu.

Izmantotie informācijas avoti

1. Komenskis J.A. Lielā didaktika. Rīga: Zvaigzne, 1992, 232 lpp.
2. Žukovs L. Pedagoģijas vēsture. Pamatkurss. Rīga: RaKa, 1999, 93. – 102. lpp.
3. Zusāne A. J.A. Komenska idejas Latvijā. Rīga: Raka, 2000, 140 lpp.

DATORSPĒLES KĀ MĀKSLAS VEIDS COMPUTER GAMES AS AN ART FORM

Sintija Ukše
LLU TF IMI 1. kursa studente
Anita Aizsila
Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: Nowadays computers offer many forms of entertainment and the most popular is computer games. Today a lot of people talk about the negative aspects of gaming and only a few speak about the immense work and creative process that is being put into making a computer game. If a person is interested and oriented in art they should start recognizing computer games as a modern art form. Most games are made by a team of artistic and creative people and in order to design a good game you need to have artistic knowledge and the same rules apply.

Atslēgas vārdi: datorspēles, māksla, žanrs, mākslinieks, tehnoloģijas.

Ievads

Temats par datoru un tā piedāvātajām iespējām mūsdienās ir ļoti populārs. Ik dienas datori tiek uzlaboti un cilvēkiem tiek piedāvātas jaunas iespējas gan darbam, gan izklaidei. Viens no populārākajiem datora piedāvātajiem izklaides veidiem ir datorspēles. Aizvien aktuālāka mūsdienās kļūst tēma par to, kā datorspēles negatīvi ietekmē cilvēkus, tikai retais aizdomājas par pozitīvo un to, cik liels darbs tiek ieguldīts datorspēļu radīšanā. Datorspēļu veidošanā piedalās liela komanda, kas bieži vien sastāda pāri par 100 cilvēkiem, kuru nodomi un mērķis nav radīt atkarību un postu. Komandā vajadzīgi ir gan grafiķi un vizuālie mākslinieki, gan programmētāji, arī mūziķi un aktieri, ir vajadzīgi dizaineri, dialogu autori un citi talanti. Spēlēt datorspēli ir kā lasīt grāmatu, kurā tu vadi galveno tēlu, vai arī kā skatīties filmu, kurā tu pats esi galvenais varonis.

Man ir liela vēlme pētīt šo tematu, jo esmu viens no daudzajiem mūsdienu jauniešiem, kuriem ļoti patīk pavadīt laiku, vienam vai kopā ar draugiem, spēlējot datorspēles. Es esmu arī apsvērusi karjeras saistīšanu ar datorspēļu veidošanu, jo tas šķiet ļoti interesanti, bet tajā pašā laikā grūti, laikietilpīgi un tas šķiet liels izaicinājums, bet beigās gandarījums būtu neizmērojams. Mūsdienās aktuāls ir temats par ļaunumu, ko rada datorspēles, bet es vēlos pievērst uzmanību tam, ja cilvēks ir orientēts mākslā, tad datorspēles būtu jāuzskata par 21.gadsimta mākslas veidu.

Materiāli un metodes

Raksta metodika pamatojas uz literatūras analīzi, materiālu meklēšanu internetā, to analīzi un atlasī, kā arī izvērtējumu.

Rezultāti un diskusija

Tradicionāli jēdziens „māksla” tiek lietots, lai apzīmētu jebkādu prasmi vai meistarību. Kopumā māksla ir cilvēka rīcības rezultāts, kas radīts ar nolūku stimulēt cilvēka maņas un mentālās spējas, tā ir emociju un ideju pārņemšana. Neskaitot šādu aprakstu, nav vienas konkrētas mākslas definīcijas. Mūsdienās, kultūras un tehnoloģiju sadursmes rezultātā, mākslinieki, kritiķi, vēsturnieki un datorspēļu spēlētāji cenšas rast atbildi uz jautājumu, vai datorspēles ir mākslas veids (Solarski, 2012).

2010. gada aprīlī *Chicago Sun-Times* kritiķis Rodžers Eberts uzrakstīja rakstu „Datorspēles nekad nebūs māksla” (Ebert, 2010), jau pēc pāris minūtēm izcēlās asas diskusijas, kur sākot ar vienkāršiem cilvēkiem un skolēniem, beidzot ar intelektuāļiem, izteica savu viedokli par šo tēmu, pārsvarā apgalvojot, ka datorspēles ir mākslas veids un, ka cilvēks var to saprast tikai tad, kad pats ir spēlējis un pieredzējis to, ko datorspēles spēj sniegt.

Denis Dutons, filozofijas profesors Kanterburijas Universitātes Jaunzēlandē: „Ļoti daudz dažādu māksliniecisko elementu ietilpst datorspēļu radīšanā. Datorspēles piedāvā dažādus stāstus, kuri reizēm ir tikpat saistoši un sarežģīti kā literatūras meistardarbos.

Bieži vien spēles palīdz pašam spēlētājam izprast savu personību un nostāda to dažādās situācijās, kur viņam ir jāpieņem dažādi lēmumi, ar kuriem viņam ikdienā varbūt nav jāsaskaras.”

Īans Bogosts, spēļu dizainers, kritiķis: „Divdesmitais gadsimts pieredzēja šādas lietas nosauktas par mākslu: glezna ar krāsainu kvadrātu, dzeja, kas veidota no vārdiem, kas izvilkti no cepures uz labu laimi, apģērbs, kuru skatītāji pa gabaliņam nogriezuši no mākslinieka, krāsa uzšļakstīta uz kanvas, reklāmu reprodukcijas, eļļas bundžu barikāde Parīzes ielās. Vārdi, respektīvi, Pīts Mondrians, Tristans Zara, Joko Ono, Džeksons Polloks, Endijs Vorhols un Žans-Klods. Visi šie cilvēki tika apbrīnāti, un par viņu mākslinieka statusu nekad nešaubījās. Māksla ir mainījusi daudz ko vēsturē, it īpaši iepriekšējā gadsimtā. Tā pārsvarā provocē mūs, liek mums paskatīties uz lietām citādāk un darīt tās citādāk. Tāpēc varbūt mums derētu pajautāt „Kā datorspēles maina mūsu skatījumu un idejas par mākslu?” Ja mākslas uzdevums patiesi ir parādīt mums lietas citā gaismā, parādīt mums to, ko mēs, šķiet, sapratām pavisam no citas puses, tad patiesi, datorspēles ir divdesmit pirmā gadsimta mākslas veids (Murphy, 2010).

Raksta autore visnotaļ piekrīt apgalvojumam, ka datorspēles ir māksla. Mākslinieki spēj izmantot datorspēles kā žanru, kā veidu kā radoši izpausties. Spēles izmanto stāstu, attēlus, tēlus, mūziku, bieži vien to visu reizē, lai radītu dažādas emocijas spēlētājā. Iespējams, ka neviena datorspēle nespēs mēroties ar Monu Lizu vai Hamletu, bet tajā pašā laikā Hamlets un Mona Liza nekad nespēs dot to, ko spēj dot datorspēles. Ļoti līdzīga situācija bija ar lielākajiem un pārsteidzošākajiem modernisma žanriem. Tie sevi pierādīja laika gaitā. Datorspēles arī pierādīs.

Pirms tiek veidota datorspēle, tiek zīmētas daudz un dažādas skices – tiek plānotas ainavas, arhitektūra, paši tēli, to tērpi (1. att.), ieroči vai dažādas ierīces un viss pārējais, kas vien iedomājams, lai radītu šo jauno pasauli.

1. att. Tēla dizaina skices spēlei *Mass Effect 2*

Bieži vien, it īpaši tad, ja spēle ir izdevusies un ieguvusi plašu atzinību, tiek izdotas šīs konkrētās spēļu skiču grāmatas, kurās ir apkopoti visi darbi, zīmējumi un fotogrāfijas, kas radītas spēles veidošanas gaitā. Tās parasti ir ļoti interesantas, var uzzināt daudz ko jaunu gan par spēles vēsturi, gan gūt kādas zināšanas un iedvesmu pašam vēlāk zīmējot. Raksta autorei pašai pieder pāris šādas grāmatas un tās ir man sniegušas tikpat daudz iedvesmas un zināšanu, kā jebkura klasiskās mākslas grāmata, kuru esmu lasījusi.

Neatņemama spēles sastāvdaļa ir arī mūzika, to arī vajag sakomponēt un ierakstīt. Mūsdienās, kad tehnoloģijas to atļauj, tēliem ir arī balss, katram tēlam vajag piemeklēt balss aktieri, kas to ierunās, piešķirs tam dzīvību. Pēdējos gados izmanto arī tehniku, kad spēles triju dimensiju modeļus vairs neanimē pilnīgi datorā ar programmu palīdzību, bet gan izmanto aktierus, kuri ir pievienoti sensoriem, kas ieraksta to kustības un sejas izteiksmes (2. att.), tā padarot spēles tēlus daudz dzīvīgākus, šeit atrodas darbs tādiem seniem mākslas veidiem kā aktiermākslai.

2. att. Aktieru sejas izteiksmju ierakstīšana spēlei *Left4Dead 2*

Datorspēles ir kā visu mākslas veidu apkopojums, vienā veidojumā, kur ir izmantots mazliet no katra – literatūra, mūzika, māksla, teātris.

Raksta autore uzskata, ir jāpaiet kādam laikam, līdz datorspēles globāli tiks pieņemtas par mākslas veidu. Ja paskatās atpakaļ vēsturē, tad arī ar līdzīgām problēmām bija jāsaskaras kino un fotogrāfijai. Arī šiem mākslas veidiem bija jāpārdzīvo daudz kritikas, cilvēki teica, ka tie nekad nebūs atzīti, cilvēkiem kino no sākuma šķita nekas vairāk kā vieglprātīga izklaide, bet ar laiku to atzina par mākslu un pēc pārdesmit gadiem tas ir viens no populārākajiem mākslas veidiem. Tāpēc pagaidām datorspēles ir atzītas kā mākslas veids salīdzinoši šaurā interesentu lokā, un, šķiet, tām vēl ir jāgaida, līdz tās spēš iedzīvoties starp pārējiem mākslas veidiem.

Secinājumi

1. Manuprāt, datorspēles ir pieskaitāmas pie mākslas veidiem, jo tās sniedz tādu pat stimulu maņām un emocionāliem pārdzīvojumiem kā citi mākslas žanri, piemēram, glezniecība vai literatūra.
2. Lai izveidotu kvalitatīvu un estētiski pievilcīgu datorspēli, ir jāievēro tie paši pamatprincipi, kādus ievēro citi vizuālie mākslinieki, šeit darbojas tie paši mākslas pamatlikumi.
3. Datorspēles sevī iekļauj daudzus citus mākslas žanrus kā glezniecību, datorgrafiku, aktiermākslu, mūziku.

Izmantotie informācijas avoti

1. Ebert R. Video games can never be art (2010) [tiešsaiste]. Pieejams: http://blogs.suntimes.com/ebert/2010/04/video_games_can_never_be_art.html
2. Murphy S. Can video games be art? (2010) [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.newscientist.com/blogs/culturelab/2010/09/can-video-games-be-art.html>
3. Solarski C. (2012) Drawing basics and video game art. First edition. New York, Watson-Guption.